

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВЕТЕРИНАРНОЇ
МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С.З. ҐЖИЦЬКОГО
Відділ заочного навчання Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації
Кафедра туризму, рекреації та краєзнавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступінь вищої освіти БАКАЛАВР

на тему **“РОЛЬ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК НАЙВАЖЛИВІШОГО
ЧИННИКА РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ”**

Виконала: здобувачка вищої освіти
групи Тур-____
спеціальності _____ 242 Туризм _____
(шифр і назва спеціальності)
освітньої програми _____ Туризм _____

_____
БУРІЙ Евеліна Андріївна
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Керівник _____
(наук. ступ., вчене звання, ім'я та прізвище)

Рецензент: _____
(ім'я та прізвище)

ЛЬВІВ 2025

4

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ЗАОЧНОЇ ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
Кафедра _____ туризму _____

Ступінь вищої освіти _____ Бакалавр _____
Галузь знань _____ 24 _____ Сфера обслуговування _____
(шифр і назва)
Спеціальність _____ 242 _____ Туризм _____
(шифр і назва)
Освітня програма _____ Туризм _____
(назва ОП)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувачка кафедри
туризму
(назва кафедри)

(підпис)
Оксана КРУПА
(ім'я та прізвище)
“ ____ ” _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувачки вищої освіти

Бурій Євеліни Андріївни
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи ”Роль культурної спадщини як найважливішого чинника розвитку внутрішнього туризму в Україні”

керівник роботи _____
(ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЛНУП від “ 08 ” березня 2024 р. № 172/к-с

2. Строк подання здобувачем роботи _____ до 11.06. 2025 року _____

3. Вихідні дані до роботи: вітчизняні та зарубіжні законодавчі й нормативно-правові акти, питання використання об'єктів культурної спадщини у розвитку туризму, аналітичні та статистичні матеріали Державної служби статистики України та Державного агентства розвитку туризму, матеріали всеукраїнських і міжнародних конференцій, результати наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

- 1.1. Поняття, класифікація та складові культурної спадщини
- 1.2. Значення культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості регіонів України
- 1.3. Вплив культурної спадщини на розвиток внутрішнього туризму

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

- 2.1. Сучасний стан та основні проблеми використання національної культурної спадщини для розвитку внутрішнього туризму України
- 2.2. Вплив війни на стан культурної спадщини України та можливості залучення її до туристського процесу
- 2.3. Аналіз викликів і перешкод у відновленні культурної спадщини в умовах повоєнного періоду
- 2.4. Вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

- 3.1. Пропозиції та рекомендації щодо використання культурної спадщини у процесі формування привабливості регіональних туристичних дестинацій у повоєнний період
- 3.2. Оцифрування об'єктів культурної спадщини України як важіль розвитку внутрішнього туризму в умовах війни

3.3. Розвиток довкола культурних об'єктів подієвого туризму як спосіб підвищення їх туристичної привабливості

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у підприємствах та організаціях туристичної галузі

4.2. Пожежна безпека

4.3. Інструкція з охорони праці для менеджера з туризму

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): рисунки, таблиці, схеми

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
Стан охорони навколишнього середовища				
Охорона праці				

7. Дата видачі завдання

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Отримання завдання для написання кваліфікаційної роботи.	11.03.2024	
2.	Розробка та затвердження плану кваліфікаційної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою, збір практичних матеріалів	до 31.03.2024	
3.	Написання вступу і I розділу	до 14.04.2024	
4.	Написання II розділу	до 28.04.2024	
5.	Написання III розділу	до 12.05.2024	
6.	Написання IV розділу і висновків	до 23.05.2025	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи і подання науковому керівнику на перевірку	до 26.05.2025	
8.	Перевірка тексту кваліфікаційної роботи на унікальність. Написання відгуку наукового керівника та скерування на зовнішню рецензію	до 10.06.2025	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі	11.06.2025	
10.	Захист кваліфікаційної роботи перед Екзаменаційною комісією	20.06.2025	

Здобувачка вищої освіти _____
(підпис)

_____ (ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи _____
(підпис)

_____ (ім'я та прізвище)

УДК 338.58:65.014

Бурій Е.А. Роль культурної спадщини як найважливішого чинника розвитку внутрішнього туризму в Україні: кваліф. робота за спеціальністю “Туризм”. Львів : ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького, 2025. 107 с. На правах рукопису.

Обсяг роботи становить 107 сторінок, включаючи 14 таблиць, 5 рисунків, 50 джерел.

У роботі висвітлені теоретичні аспекти культурної спадщини як фактора розвитку внутрішнього туризму, зокрема, розкрито поняття, класифікацію та складові культурної спадщини, описано значення культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості регіонів України, досліджено вплив культурної спадщини на розвиток внутрішнього туризму.

Проведено аналіз розвитку внутрішнього туризму в Україні на основі використання культурної спадщини, зокрема, проаналізовано сучасний стан та основні проблеми використання національної культурної спадщини для розвитку внутрішнього туризму України, досліджено вплив війни на стан культурної спадщини України та можливості залучення її до туристського процесу, проаналізовано виклики і перешкоди у відновленні культурної спадщини України в умовах повоєнного періоду.

Запропоновано перспективні шляхи використання об'єктів культурної спадщини у розвитку внутрішнього туризму в Україні. Розроблено пропозиції та рекомендації щодо використання культурної спадщини у процесі формування привабливості регіональних туристичних дестинацій у повоєнний період. Обґрунтовано необхідність оцифрування об'єктів культурної спадщини України як важіль розвитку внутрішнього туризму в умовах війни. Запропоновано розвивати довкола культурних об'єктів подієвого туризму як способу підвищення їх туристичної привабливості.

Анотація

В кваліфікаційній роботі проведено дослідження ролі культурної спадщини як ключового чинника розвитку внутрішнього туризму в Україні та визначення шляхів її збереження і популяризації для підвищення туристичної привабливості країни.

В першому розділі кваліфікаційної роботи розкрито теоретичні аспекти культурної спадщини як фактора розвитку внутрішнього туризму.

В другому розділі проведено аналіз розвитку внутрішнього туризму в Україні на основі використання культурної спадщини.

В третьому розділі роботи розроблені перспективні шляхи та напрямки використання об'єктів культурної спадщини у розвитку внутрішнього туризму в Україні.

Ключові слова: культурна спадщина, туристична привабливість, внутрішній туризм, регіональні туристичні дестинації, подієвий туризм.

Annotation

The qualification work studies the role of cultural heritage as a key factor in the development of domestic tourism in Ukraine and identifies ways to preserve and promote it to increase the country's tourist attractiveness.

The first section of the qualification work reveals the theoretical aspects of cultural heritage as a factor in the development of domestic tourism.

The second section analyzes the development of domestic tourism in Ukraine based on the use of cultural heritage.

The third section of the work develops promising ways and directions for the use of cultural heritage sites in the development of domestic tourism in Ukraine.

Keywords: cultural heritage, tourist attractiveness, domestic tourism, regional tourist destinations, event tourism.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ФАКТОРА РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ	9
1.1. Поняття, класифікація та складові культурної спадщини	9
1.2. Значення культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості регіонів України	14
1.3. Вплив культурної спадщини на розвиток внутрішнього туризму.....	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....	29
2.1. Сучасний стан та основні проблеми використання національної культурної спадщини для розвитку внутрішнього туризму України.....	29
2.2. Вплив війни на стан культурної спадщини України та можливості залучення її до туристського процесу.....	42
2.3. Аналіз викликів і перешкод у відновленні культурної спадщини в умовах повоєнного періоду	48
2.4. Вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище.....	52
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	55
3.1. Пропозиції та рекомендації щодо використання культурної спадщини у процесі формування привабливості регіональних туристичних дестинацій у повоєнний період	55
3.2. Оцифрування об'єктів культурної спадщини України як важіль розвитку внутрішнього туризму в умовах війни.....	63
3.3. Розвиток довкола культурних об'єктів подієвого туризму як спосіб підвищення їх туристичної привабливості	69
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ.....	80
4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у підприємствах та організаціях туристичної галузі.....	80
4.2. Пожежна безпека.....	84
4.3. Інструкція з охорони праці для менеджера з туризму.....	87
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ	102

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах сучасного світу, коли швидкі соціальні зміни, глобалізація та урбанізація ставлять під загрозу збереження національної ідентичності та культурних надбань, культурна спадщина стає найважливішим чинником для розвитку внутрішнього туризму в Україні. Вона є не лише пам'яттю про минуле, а й основою для економічного зростання регіонів, оскільки здатна об'єднувати людей навколо спільних цінностей, сприяти культурному різноманіттю та формувати національну ідентичність. Збереження культурної спадщини стає необхідним інструментом для сталого розвитку туристичної сфери, освіти та економіки.

Особливого значення ця тема набуває для України, яка в умовах воєнних дій стикається з ризиками втрати унікальних об'єктів культурної спадщини, що є невід'ємною частиною її історичної пам'яті та національної ідентичності. Знищення культурних пам'яток завдає шкоди не лише національній, а й загальнолюдській історії, адже кожен об'єкт є частиною світової культурної спадщини.

У зв'язку з цим актуальним є вивчення способів збереження та захисту культурних цінностей, розробка нових підходів до їх використання та популяризації. Це сприяє підвищенню рівня обізнаності суспільства про важливість культурної спадщини, а також розвитку національної культурної політики, спрямованої на збереження та відновлення цінних культурних об'єктів, що мають значний потенціал для внутрішнього туризму в Україні.

Метою дослідження є обґрунтування ролі культурної спадщини як ключового чинника розвитку внутрішнього туризму в Україні та визначення шляхів її збереження і популяризації для підвищення туристичної привабливості країни.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити поняття, класифікацію та складові культурної спадщини;
- з'ясувати значення культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості регіонів України;
- визначити вплив культурної спадщини на розвиток внутрішнього туризму;

- дослідити сучасний стан та основні проблеми використання національної культурної спадщини для розвитку внутрішнього туризму в Україні;

- з’ясувати вплив війни на стан культурної спадщини України та можливості залучення її до туристського процесу;

- провести аналіз викликів і перешкод у відновленні культурної спадщини в умовах повоєнного періоду;

- розробити пропозиції та рекомендації щодо використання культурної спадщини у процесі формування привабливості регіональних туристичних дестинацій у повоєнний період

Об’єктом дослідження виступає культурна спадщина України.

Предметом дослідження є роль культурної спадщини у розвитку внутрішнього туризму.

Методи дослідження. В процесі написання роботи застосовувалися загальнонаукові методи: декомпозиції – для формування мети дослідження та постановки завдань; теоретико-методологічний – для з’ясування суті поняття культурної спадщини, її значення у формуванні туристичної привабливості регіонів України та впливу культурної спадщини на розвиток внутрішнього туризму; систематизації, порівняння, аналогії – для виявлення впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище; аналізу, синтезу – для з’ясування ролі оцифрування об’єктів культурної спадщини України як важеля розвитку внутрішнього туризму в умовах війни; абстрактно-логічний метод – для обґрунтування пропозицій та рекомендацій щодо використання культурної спадщини у процесі формування привабливості регіональних туристичних дестинацій у повоєнний період та обґрунтування розвитку довкола культурних об’єктів подієвого туризму як способу підвищення їх туристичної привабливості; графічний і табличний методи – для наочного відображення результатів дослідження.

Інформаційна база дослідження становлять дані Міністерство культури та стратегічних комунікацій України, монографічні роботи і статті вітчизняних та зарубіжних науковців у фахових виданнях, матеріали науково-практичних конференцій та семінарів з питань ролі культурної спадщини як найважливішого чинника розвитку внутрішнього туризму в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ФАКТОРА РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття, класифікація та складові культурної спадщини

Культурна спадщина є одним із ключових елементів, що формують ідентичність нації та об'єднують її представників через спільні історичні та культурні цінності. Вона є своєрідним містком між минулим і сучасністю, передаючи знання, досвід та естетичні надбання, накопичені попередніми поколіннями. Через культурну спадщину суспільство зберігає власну пам'ять, культурну самобутність та історичну спадщину, що сприяє його стійкому розвитку та здатності протистояти викликам часу.

Культурна спадщина також відрізняється за масштабом значущості. Виділяють об'єкти світового, національного та локального рівнів. Світова культурна спадщина, наприклад, є цінною для всього людства і охороняється міжнародними організаціями, як-от ЮНЕСКО [49]. Національна спадщина відображає унікальність окремої країни і охоплює цінності, які мають особливе значення для конкретного народу. Локальна спадщина важлива для окремих регіонів або громад, але має велике значення для місцевої культури та ідентичності.

Культурна спадщина має не лише емоційну і символічну цінність, а й економічний потенціал, оскільки є основою для розвитку туризму, культурної індустрії, освіти та досліджень. Окрім цього, її збереження і належне використання створює можливості для взаємодії між різними культурами, сприяючи миру, взаєморозумінню та обміну досвідом на глобальному рівні. Таким чином, культурна спадщина є потужним інструментом для соціального та економічного розвитку, збагачуючи сучасне суспільство та формуючи перспективи на майбутнє [1, с. 53].

Збереження культурної спадщини має величезне значення, оскільки вона є важливим джерелом національної гордості, культурного розвитку і суспільної

єдності. Збереження об'єктів спадщини не лише формує культурний образ нації, а й підтримує її економіку через розвиток туризму, освіти та наукових досліджень. У сучасних умовах культурна спадщина стає важливим ресурсом для виховання молодого покоління, сприяє підвищенню рівня обізнаності громадян та зміцненню міжкультурного діалогу [4, с. 54].

Культурна спадщина – це багатий ресурс, що включає об'єкти духовної та матеріальної діяльності, передані нам попередніми поколіннями. Для глибшого розуміння значення культурної спадщини важливо розглянути її різновиди та особливості. Кожен об'єкт культурної спадщини має унікальні характеристики, що відображають епоху, регіональні особливості та специфіку суспільного розвитку [26, с. 58]. Визначення чіткої класифікації дозволяє структурувати цінності, створюючи основу для їх збереження, відновлення та використання в культурних, освітніх і туристичних проєктах. Розподіл об'єктів культурної спадщини за певними критеріями сприяє оптимізації процесів охорони, збереження і популяризації культурного надбання. Відповідно до статті 2 Закону України «Про охорону культурної спадщини» [38], ці об'єкти класифікуються за кількома критеріями.

Класифікація культурної спадщини за типами:

1. Споруди (витвори) – архітектурні твори, монументальні скульптури та живопис, археологічні об'єкти, а також печери з ознаками життя людини. Також сюди відносять будівлі або приміщення, що зберігають свідчення про важливі історичні події чи діяльність видатних осіб.

2. Комплекси (ансамблі) – це топографічно визначені групи об'єктів культурної спадщини, що можуть бути об'єднані між собою.

3. Визначні місця – зони або ландшафти, що несуть значення з археологічної, етнографічної, історичної чи художньої точки зору.

Класифікація культурної спадщини за видами:

1. Археологічні об'єкти – залишки людської діяльності (городища, стоянки, кургани тощо), що містяться під землею або під водою.

2. Історичні об'єкти – це будівлі, поховання, некрополі, бойові місця, місця важливих подій чи діяльності відомих осіб.

3. Монументальне мистецтво – твори образотворчого мистецтва, як самостійні, так і ті, що пов'язані з архітектурою або археологією.

4. Архітектурні об'єкти – окремі будівлі чи архітектурні споруди, що збереглися в автентичному вигляді та відображають певну культуру або стиль.

5. Об'єкти містобудування – історично сформовані вулиці, площі, квартали з унікальною планувальною структурою.

6. Садово-паркове мистецтво – поєднання природних і рукотворних ландшафтів.

7. Ландшафтні об'єкти – природні території, що мають історичне значення.

8. Науково-технічні об'єкти – унікальні промислові споруди, які відображають рівень науки і техніки певної епохи [38].

Окрім класифікації за типами та видами, культурна спадщина може бути розподілена за такими критеріями:

1. За регіональною ознакою – об'єкти, що мають національне або локальне значення.

2. За часовою ознакою – об'єкти певних історичних періодів або епох.

3. За функціональною значущістю – об'єкти релігійного, військового, освітнього, наукового або культурного призначення.

4. За матеріалом виготовлення – пам'ятки з каменю, дерева, металу, текстилю тощо, що мають особливе значення з точки зору технік виготовлення.

5. За рівнем збереженості – добре збережені пам'ятки, частково зруйновані або ті, що потребують реставрації чи консервації.

6. За типами:

Нерухомі об'єкти культурної спадщини – це об'єкти, які не можуть бути перенесені на інше місце без втрати їх цінності. До них відносяться пам'ятки архітектури, археологічні об'єкти, монументальне мистецтво тощо.

Рухомі предмети культурної спадщини – це елементи, які можуть бути відокремлені від нерухомих об'єктів, але зберігають з ними єдність і цінність. Наприклад, скульптури, живопис, старовинні артефакти [42, с. 148].

Ці класифікації допомагають ефективніше організовувати охорону

культурних об'єктів та застосовувати відповідні методи для їх збереження та популяризації.

Важливо зазначити, що культурна спадщина охоплює сукупність матеріальних і нематеріальних цінностей, створених і збережених людством протягом історії, що передаються від покоління до покоління. Це надбання минулих епох, яке відображає не лише технічний і художній розвиток суспільства, а й глибокі духовні, моральні та соціальні основи кожної нації. Культурна спадщина є джерелом знань про історичні події, традиції, звичаї, мистецтво та побут людей минулого, формуючи важливу частину національної ідентичності [33, с. 218].

Культурна спадщина поділяється на дві основні категорії (рис. 1.1).

Рис 1.1. Види культурної спадщини

Джерело: складено на основі [19, с. 22]

Наведемо більш характеристику видів культурної спадщини:

1. Матеріальна культурна спадщина включає об'єкти, які мають фізичне вираження, і зазвичай до неї відносять:

- архітектурні об'єкти: будівлі, монументи, храми, палаци, замки, які відображають архітектурні стилі, традиції та технології певних епох.
- археологічні об'єкти: залишки давніх поселень, городища, кургани, місця бойових дій, які містять сліди життя людей у минулі часи.
- об'єкти монументального мистецтва: скульптури, фрески, живопис на стінах, які мають велике естетичне та історичне значення.
- ландшафти та природно-антропогенні об'єкти: природні території, парки, садово-паркове мистецтво, які мають історичну або культурну цінність [13].

Ці об'єкти часто є результатом не лише людської діяльності, а й

природних процесів, що надає їм особливу цінність. Матеріальна спадщина, яка збереглася до наших днів, дозволяє сучасникам зануритися в минуле, досліджуючи життя і побут попередніх поколінь.

2. Нематеріальна культурна спадщина охоплює духовні та культурні надбання, які не мають фізичного прояву, але є невід'ємною частиною національного характеру. До цієї категорії належать:

- традиції та звичаї: ритуали, свята, народні обряди, які формують культурну ідентичність спільноти;
- мова та усна історія: діалекти, фольклор, народні пісні, казки, які передаються в усній формі та відображають культурні особливості;
- ремесла та мистецтво: народні промисли, ремесла, традиційні технології виготовлення предметів мистецтва, які зберігають специфіку національної культури;
- кулінарні традиції: рецепти, особливості приготування їжі, які є частиною культурної ідентичності нації [2, с. 92].

Нематеріальна спадщина є особливо вразливою до впливу глобалізації, проте її збереження є важливим чинником культурного розмаїття та розвитку суспільства.

Таким чином, ці складові культурної спадщини взаємопов'язані і створюють цілісне уявлення про культурний розвиток суспільства. Збереження та популяризація кожного з цих елементів є важливими для формування національної ідентичності, розвитку туризму та зміцнення соціальної єдності.

Узагальнюючи, слід підкреслити, що культурна спадщина є важливим елементом ідентичності нації та історичного розвитку суспільства. Вона об'єднує різні елементи, які відображають культурні, історичні та соціальні аспекти життя народу. Ця спадщина не лише формує культурний ландшафт, а й слугує основою для розвитку сучасної культури, туризму та освіти.

Класифікація складових культурної спадщини дозволяє краще розуміти її різноманітність та значення. Кожен вид спадщини, незалежно від його типу чи матеріалу, вносить свій вклад у формування загальної картини історії і культури. Таке систематичне бачення сприяє підвищенню обізнаності про

культурні цінності та їх роль у суспільстві.

Збереження та популяризація культурної спадщини є невід'ємною частиною розвитку суспільства, що потребує зусиль з боку держави, громади та науковців. Важливим аспектом є не лише охорона, але й активне використання цих об'єктів у сучасному житті, що сприяє їх інтеграції у культурний простір. У результаті, культурна спадщина стає не лише пам'яттю про минуле, а й активним чинником розвитку національної самосвідомості та соціального прогресу.

1.2. Значення культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості регіонів України

Культурна спадщина є важливим елементом ідентичності будь-якої нації, адже вона зберігає пам'ять про історичні події, традиції та цінності. В Україні, з її багатою історією та культурним різноманіттям, культурна спадщина відіграє особливу роль у формуванні туристичної привабливості регіонів. Унікальні архітектурні пам'ятки, історичні місця, а також традиційні обряди та ремесла створюють неповторний туристичний потенціал, що здатний привернути увагу не лише внутрішніх, а й іноземних туристів.

Культурна спадщина також виступає своєрідним мостом між минулим і сучасністю, зберігаючи для майбутніх поколінь надбання, які формували національну ідентичність. В умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій, важливість збереження культурних цінностей зростає, адже це дозволяє підтримувати зв'язок з історією та традиціями. Формування туристичної привабливості регіонів через призму культурної спадщини є стратегічним кроком до розвитку не тільки туристичного сектора, але й економіки в цілому [7, с. 9].

Вивчення значення культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості регіонів України дозволяє виявити потенційні напрямки для розвитку туристичних маршрутів та ініціатив, спрямованих на збереження і популяризацію культурних цінностей. Оскільки кожен регіон держави має свої унікальні культурні ресурси, важливо визнати їх значення для залучення

туристів, що, в свою чергу, сприятиме не лише економічному зростанню, але й збереженню культурної спадщини для майбутніх поколінь [17, с. 50].

Загалом значення культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості регіонів країни полягає в наступному (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Значення культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості регіонів країни

Джерело: складено на основі [9, с. 93; 15, с. 50; 20; 21; 31, с. 42; 37; 47]

Розглянемо значення культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості регіонів країни більш детально:

1. Унікальність і ідентичність. Культурна спадщина є ключовим елементом у формуванні унікальності та ідентичності регіонів, адже вона відображає історію, традиції та цінності місцевих спільнот. Кожен регіон має свої характерні особливості, які визначають його культурну самобутність – від архітектурних пам’яток і природних ландшафтів до народних ремесел і

фольклорних традицій. Ці елементи не лише підкреслюють різноманітність української культури, але й стають основою для розвитку туристичних маршрутів, які допомагають туристам зануритися в атмосферу місцевості. Зрештою, унікальність кожного регіону перетворює їх на важливі культурні центри, що сприяє залученню туристів з усіх куточків світу, які прагнуть відкрити для себе автентичність української спадщини [9, с. 93].

2. Залучення туристів. Історичні пам'ятники, такі як замки, церкви та старовинні будівлі, стають важливими центрами притягнення туристів, оскільки вони несуть в собі унікальні історії та архітектурні стилі. Музеї, що представляють мистецтво, традиції та побут різних епох, також грають значну роль у формуванні інтересу до регіону, пропонуючи відвідувачам можливість поглибити свої знання про культурну спадщину. Крім того, проведення фестивалів та культурних заходів, що демонструють місцеві звичаї та традиції, сприяє активному залученню туристів, які прагнуть зануритися в атмосферу свята та відкриття нового. Усе це формує не лише зростання туристичного потоку, але й позитивний імідж регіону, підвищуючи його популярність на національному та міжнародному рівнях [9, с. 94].

3. Підтримка місцевої економіки. Коли туристи відвідують місцеві культурні об'єкти, вони споживають товари та послуги, що призводить до збільшення доходів для готелів, ресторанів, сувенірних магазинів та інших підприємств. Це, в свою чергу, створює нові робочі місця в сферах обслуговування, готельного бізнесу та проведення екскурсій, що значно знижує рівень безробіття в регіонах. Окрім того, інвестиції в збереження та розвиток культурної спадщини також стимулюють розвиток місцевих ремесел та традицій, сприяючи їх відродженню та популяризації. Таким чином, економічний потенціал туризму, заснованого на культурній спадщині, забезпечує не лише фінансову вигоду для місцевих жителів, але й сприяє збереженню культурної ідентичності та традицій, що є важливими для соціального розвитку регіонів [15, с. 50].

4. Розвиток інфраструктури. Розвиток інфраструктури, зумовлений зростанням туристичної привабливості культурних об'єктів, має позитивний

вплив не лише на туристів, але й на місцеве населення. Поліпшення доріг, будівництво нових готелів і розвиток транспортних послуг сприяють зручності переміщення не лише для відвідувачів, а й для жителів регіонів, що, в свою чергу, підвищує якість їхнього життя. Більш якісна інфраструктура також забезпечує доступ до соціальних послуг, таких як освіта та охорона здоров'я, що є важливими для розвитку громади. Окрім того, нові підприємства, що виникають у процесі розвитку інфраструктури, створюють додаткові робочі місця, зменшуючи міграцію молоді в пошуках роботи в інших регіонах. Таким чином, інвестиції в інфраструктуру не лише сприяють розвитку туризму, а й забезпечують довгострокові вигоди для місцевих жителів [20].

5. Соціальна згуртованість. Спільна участь у фестивалях, виставках та інших культурних заходах дозволяє жителям об'єднуватися навколо спільних інтересів і традицій, зміцнюючи відчуття приналежності до своєї культури. Це не лише сприяє активному збереженню культурної спадщини, а й формує у громадах атмосферу співпраці та взаємодопомоги. Такі події також залучають молодь, що стає важливим фактором у вихованні нових поколінь, готових підтримувати і розвивати культурні традиції. Залучення населення до таких ініціатив може стати основою для формування місцевих традицій, що, в свою чергу, підвищує туристичну привабливість регіону, оскільки туристи прагнуть відвідати живі, активні громади, де зберігається справжня культура [21].

6. Освітній аспект. Культурна спадщина служить освітнім ресурсом, підвищуючи рівень знань про історію та культуру серед туристів, що сприяє формуванню поваги до культурного різноманіття. Відвідування музеїв, історичних пам'яток, участь у культурних заходах та екскурсіях сприяють глибшому розумінню різних культурних епох та національних особливостей. Це формує повагу до культурного різноманіття і розвиває у туристів більш толерантне та інформоване ставлення до інших культур. Крім того, для місцевого населення цей аспект також важливий, адже сприяє передачі знань між поколіннями, зберігаючи культурну спадщину як цінний освітній ресурс для майбутніх поколінь [20].

7. Екологічна свідомість. Туристи, залучені до таких об'єктів, більше

цінують важливість захисту довкілля та природного середовища, особливо коли об'єкти культурної спадщини гармонійно поєднуються з природними ландшафтами. Такі програми можуть включати екскурсії з мінімальним впливом на природу, що підвищує обізнаність про екологічні проблеми. Водночас для місцевого населення розвиток екотуризму відкриває можливості для сталого розвитку та формування культури збереження навколишнього середовища [31, с. 42].

8. Крос-культурний обмін. Туристи, відвідуючи регіони з унікальною культурною спадщиною, мають можливість зануритися в традиції, звичаї та спосіб життя місцевих жителів. Це взаємодія не лише збагачує культурний досвід туристів, але й дозволяє громадам представляти свою культуру, обмінюватися ідеями та поглядами. Завдяки цьому відбувається створення глобальної мережі, де культури взаємодіють, навчаються одна в одній та обирають найкраще, що веде до розвитку толерантності та культурної різноманітності. Цей обмін також може стати основою для спільних культурних проєктів, фестивалів та ініціатив, які підвищують зацікавленість і повагу до культурної спадщини [21].

9. Підтримка місцевих традицій. Коли туристи відвідують регіони, де зберігаються унікальні традиції, мистецтво та ремесла, це не лише створює можливість для їхнього знайомства, але й забезпечує інтерес до їх збереження та відродження. Місцеві жителі, усвідомлюючи цінність своїх культурних надбань, починають активно залучатися до їх розвитку, проводячи майстер-класи, виставки та фестивалі, які демонструють їхні унікальні навички. Це не лише допомагає підтримувати традиції в активному стані, але й формує нові економічні можливості для місцевих ремісників, що дозволяє їм отримувати дохід від своїх мистецьких витворів. Завдяки такій інтеграції традицій у туристичний досвід, культурна спадщина стає живою частиною суспільства, сприяючи передачі знань і вмінь від покоління до покоління [47].

10. Формування іміджу регіону. Яскраві культурні пам'ятки, такі як архітектурні ансамблі, музеї, та історичні об'єкти, слугують візитівкою кожного регіону, привертаючи увагу туристів з різних куточків світу. Коли регіон має

унікальні традиції, фестивалі та культурні заходи, це не тільки робить його впізнаваним, але й формує позитивний образ в свідомості потенційних відвідувачів. Як результат, регіони з багатою культурною спадщиною здобувають конкурентну перевагу на туристичному ринку, залучаючи більше інвестицій та сприяючи розвитку бізнесу, пов'язаного з туристичними послугами. Позитивний імідж також впливає на формування туристичних маршрутів, що, в свою чергу, забезпечує сталий розвиток регіону, сприяючи соціально-економічному зростанню та підвищенню якості життя місцевих жителів [47].

Таким чином, культурна спадщина відіграє ключову роль у розвитку внутрішнього туризму країни, формуючи унікальний імідж регіонів і привертаючи увагу туристів. Вона сприяє підтримці місцевої економіки, розвитку інфраструктури та зміцненню соціальних зв'язків у громадах. Окрім цього, культурна спадщина забезпечує освітні можливості, підтримує екологічну свідомість і сприяє крос-культурному обміну. Вона не лише зберігає національну ідентичність, але й активно сприяє сталому розвитку туризму.

Важливо також зазначити, що культурна спадщина має вагоме значення для регіонів України та є важливим чинником, що впливає на їхню туристичну привабливість. Різні області країни мають свої особливості культурної спадщини, які визначають унікальність кожного регіону. Розглянемо основні характеристики культурної спадщини різних регіонів України та її значення у формуванні туристичної привабливості:

1. **Архітектурна спадщина.** Архітектурна спадщина України є багатогранним явищем, яке включає численні фортеці, замки, храми та інші пам'ятки, що відображають історичний розвиток регіонів. Від величних замків Закарпаття до старовинних фортець на Поділлі, кожен регіон має свої унікальні архітектурні об'єкти, які привертають увагу туристів. Львівська, Одеська та Київська області, мають багатий архітектурний спадок. Наприклад, Львів відомий своєю середньовічною архітектурою та численними костелами, що приваблюють туристів. Одеський оперний театр і архітектура одеських будинків є ще однією архітектурною перлиною, яка робить Одесу популярним

туристичним напрямком. Київ, зі своїми історичними церквами та ансамблем Києво-Печерської лаври, також є важливим центром для туристів. Однією з головних культурних перлин є Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, внесений до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Цей університет, колишня резиденція митрополитів Буковини і Далмації, вражає архітектурним стилем, що поєднує риси неовізантійської, неороманської та неоготичної архітектури. Будівля стала символом міста, привертаючи увагу туристів з різних куточків України та світу.

Історичний центр Чернівців також зберігає унікальну архітектурну атмосферу, створену під впливом австрійської та румунської культур. Вулиці міста, зокрема пішохідна вулиця Ольги Кобилянської, вражають австрійськими фасадами, елегантними будівлями з вишуканими оздобленнями, які відображають архітектурні смаки XIX – початку XX століття. Ця частина міста стала улюбленим місцем як для місцевих жителів, так і для гостей, завдяки своїй неповторній архітектурі та атмосфері.

Вплив архітектурної спадщини на розвиток внутрішнього туризму в Україні важко переоцінити. Пам'ятки архітектури є не лише туристичними об'єктами, а й важливими елементами місцевої ідентичності, які сприяють формуванню унікального іміджу кожного регіону. Наприклад, вражаючі фортеці, такі як Кам'янець-Подільська або Хотинська, не лише привертають туристів, а й слугують центрами культурних заходів, фестивалів, які відзначають місцеву історію та традиції [48].

Також важливо зазначити, що архітектурна спадщина стимулює розвиток інфраструктури в регіонах. Зростання туристичного потоку зумовлює потребу у розвитку готельного бізнесу, ресторанів, транспортних послуг, що в свою чергу покращує якість життя місцевих жителів. Таким чином, архітектурні пам'ятки не тільки зберігають історичну спадщину, а й сприяють економічному розвитку та соціальному благополуччю регіонів України.

Завдяки архітектурній спадщині, внутрішній туризм в Україні може стати важливим інструментом не лише для економічного зростання, а й для збереження культурної ідентичності. Відродження інтересу до замків та

фортець, а також популяризація архітектурних пам'яток може стимулювати нові підходи до туризму, які враховують історичний та культурний контекст, на якому базується кожен регіон України [10, с. 52].

2. Археологічні об'єкти України є важливим елементом культурної спадщини, які надають цінну інформацію про історичний розвиток території, давні цивілізації та їхню матеріальну культуру. В Україні існує безліч археологічних пам'яток, які належать до різних епох: від палеоліту до середньовіччя. Серед них особливе місце займають кургани, городища, залишки давніх поселень і міст, які свідчать про життя наших предків.

Однією з найвідоміших археологічних пам'яток є Трипільська культура, що існувала в Україні близько 5500-2750 років до н. е. Її представники залишили за собою численні поселення з характерною архітектурою, предметами побуту та мистецтвом. Такі знахідки, як кераміка, статуетки та інші артефакти, надають важливу інформацію про повсякденне життя, вірування і звичаї трипільців, що робить ці об'єкти привабливими для туристів та дослідників.

В Україні також розташовані численні античні пам'ятки, такі як Херсонес Таврійський, який був важливим торговим і культурним центром в античні часи. Сьогодні цей об'єкт є частиною ЮНЕСКО і приваблює тисячі туристів, які прагнуть познайомитися з давньою історією та архітектурною спадщиною. Інші важливі археологічні об'єкти, такі як Чернігівські городища або залишки давньоруських міст, також вносять свій внесок у розвиток внутрішнього туризму, надаючи можливість відвідати місця, пов'язані з історією України.

Археологічні об'єкти не лише забезпечують можливості для навчання та дослідження, а й сприяють розвитку внутрішнього туризму через організацію екскурсій, фестивалів, археологічних розкопок та інших заходів. Такі події залучають як місцевих жителів, так і туристів, зацікавлених в історії та культурі України. Завдяки цьому археологічні об'єкти сприяють підвищенню обізнаності про важливість збереження культурної спадщини та розвитку історичного туризму, що в свою чергу стимулює економічний розвиток регіонів [12, с. 134].

3. Об'єкти містобудування в Україні, такі як історично сформовані

вулиці, площі та квартали, є невід'ємною частиною культурної спадщини країни. Ці об'єкти відображають історичний розвиток міст, архітектурні стилі різних епох та соціально-економічні зміни, що відбувалися протягом століть. Вони не лише є свідченням багатой історії, а й формують ідентичність міст, надаючи їм унікальності та привабливості.

Одним з яскравих прикладів є історичний центр Львова, внесений до списку світової спадщини ЮНЕСКО. Його вузькі вулички, красиві площі та архітектурні пам'ятники, зведені в стилях ренесансу, бароко та готики, створюють неповторну атмосферу, що приваблює тисячі туристів щороку. Завдяки своїй архітектурній спадщині, Львів став важливим туристичним центром, що демонструє, як об'єкти містобудування можуть стимулювати розвиток туризму.

Київ, столиця України, також має багато історично значущих районів, таких як Поділ та Андріївський узвіз. Ці території зберегли унікальні планувальні структури, архітектурні ансамблі та культурні пам'ятки, які свідчать про багатий історичний спадок міста. Прогулянки цими районами надають можливість відчувати дух минулих епох, що підвищує інтерес до внутрішнього туризму.

Об'єкти містобудування не лише збагачують культурний ландшафт міст, але й сприяють розвитку соціальних зв'язків та підвищенню рівня життя місцевих жителів. Площа, вулиця або квартал можуть стати місцем проведення різноманітних культурних заходів, фестивалів і ярмарків, що залучає як місцевих жителів, так і туристів. Завдяки цьому відбувається не лише збереження історичної спадщини, а й активне її використання в сучасному житті, що сприяє формуванню позитивного іміджу регіону.

Збереження та реставрація об'єктів містобудування є важливим завданням для розвитку туризму, оскільки ці об'єкти не лише розкривають історію та культуру України, а й формують комфортне середовище для життя. Відновлення історичних вулиць та площ робить їх більш привабливими для туристів, що в свою чергу стимулює економічний розвиток регіонів через зростання кількості візитів, збільшення доходів від туристичних послуг та

активізацію місцевого бізнесу [25, с. 68].

4. Ландшафтні об'єкти, як частина культурної спадщини України, мають значний вплив на розвиток внутрішнього туризму завдяки своїй природній та історичній цінності. До таких об'єктів належать природні парки, ботанічні сади, історичні мастки з садами, озера, гори, долини та інші природні утворення, що мають естетичне, екологічне та культурне значення. Вони відображають багатство природного середовища України і привертають туристів, що прагнуть відпочити на природі, зануритися в історичну атмосферу та насолодитися унікальними краєвидами.

Українські ландшафтні об'єкти, такі як Карпатські гори, озеро Синевир, Канівські гори та печера Оптимістична, є важливими туристичними центрами. Кожен із цих об'єктів має свою специфічну привабливість — Карпати пропонують мальовничі гірські маршрути та зимові види спорту, а озеро Синевир зачаровує своєю первозданною красою і таємничою історією. Водночас історичні парки, як-от парк «Олександрія» в Білій Церкві або Софіївський парк в Умані, не лише мають естетичну цінність, але й розповідають про культурні традиції минулих епох через свою архітектуру та ландшафтний дизайн.

Ландшафтні об'єкти часто стають осередком для проведення фестивалів, рекреаційних заходів та екскурсій. Вони сприяють розвитку екологічного туризму, що дозволяє зберегти унікальні природні та історичні ресурси. Екотуризм, орієнтований на ландшафтні об'єкти, стимулює усвідомлене ставлення до природи серед місцевих жителів та гостей, що сприяє збереженню навколишнього середовища та сталому розвитку туризму.

Важливим аспектом ландшафтних об'єктів є їхній потенціал для освітнього туризму. Дослідження історичних ландшафтів, природних феноменів та флори і фауни дозволяють туристам отримати глибше розуміння природної та культурної спадщини країни. Це збагачує культурний досвід відвідувачів і посилює їхню зацікавленість у збереженні природної краси України [40, с. 160].

5. Історичні об'єкти в Україні охоплюють широкий спектр пам'яток, які

відображають різноманітні аспекти культурного та соціального життя минулих століть. Це унікальні будівлі, стародавні поховання, некрополі, місця битв, а також локації, де відбувалися значні історичні події чи працювали видатні особи. Кожен із цих об'єктів несе в собі важливу історичну інформацію, а також надає можливість зрозуміти значення певних етапів в розвитку української держави та суспільства.

Серед найбільш відомих історичних об'єктів – Києво-Печерська лавра, яка є не тільки релігійним центром, а й місцем поховання багатьох видатних діячів. Хотинська фортеця – місце важливих битв за історію України. Київська фортеця – один із найзначніших фортифікаційних об'єктів в Україні. Вона збереглася як пам'ятка військової архітектури й відіграє важливу роль у збереженні історичної спадщини столиці. Розташована на Печерську, фортеця слугує важливим туристичним центром, який привертає увагу як любителів історії, так і звичайних туристів. Її архітектурні особливості та історичне значення створюють унікальну атмосферу, що допомагає відвідувачам глибше відчувати військове минуле Києва. Бабин Яр який нагадує про трагічні події Другої світової війни. Кожен із цих об'єктів представляє частину національної ідентичності та є невід'ємною частиною культурного надбання.

Такі історичні об'єкти приваблюють численних туристів, які прагнуть ближче познайомитися з історією України. Вони служать місцем проведення екскурсій, наукових досліджень, культурних заходів та меморіальних подій, сприяючи розвитку внутрішнього туризму і зміцненню культурної спадщини. У поєднанні з іншими видами культурних пам'яток, історичні об'єкти дозволяють формувати цілісну картину про минуле України та вносять важливий вклад у збереження національної пам'яті [20].

Таким чином, історичні об'єкти відіграють вирішальну роль не тільки у збереженні спадщини, але й у розвитку туризму, надаючи українським регіонам можливість розвивати свої культурні маршрути та відкривати нові туристичні можливості.

Отже, культурна спадщина різних регіонів України має значний вплив на їхню туристичну привабливість, формуючи унікальний образ кожного з них та привертаючи увагу туристів.

1.3. Вплив культурної спадщини на розвиток внутрішнього туризму

Культурна спадщина займає ключове місце у формуванні внутрішнього туризму, адже вона виступає основним фактором, що визначає привабливість регіонів для туристів. Унікальні культурні об'єкти, традиції та історичні пам'ятки формують ідентичність кожного регіону, привертаючи увагу як внутрішніх, так і зовнішніх туристів. Культурна спадщина має вагомий вплив на розвиток внутрішнього туризму, оскільки вона не лише формує унікальність регіонів, а й сприяє їх економічному та соціальному зростанню. Взаємозв'язок між культурною спадщиною та туризмом забезпечує створення нових можливостей для розвитку місцевих громад, що сприяє активному залученню населення до туристичних ініціатив [18, с. 69].

Таким чином, культурна спадщина стає не лише об'єктом вивчення, але й важливим ресурсом для розвитку туристичного потенціалу України.

По-перше, культурна спадщина служить основою для розвитку туристичних маршрутів, які відображають історію, традиції та цінності регіону. Це, в свою чергу, привертає увагу туристів, які прагнуть дізнатися більше про культуру та спадщину місць, які вони відвідують. Зростання попиту на внутрішній туризм забезпечує розвиток нових туристичних послуг, що робить регіони більш привабливими для відвідування. Крім того, такі маршрути сприяють активному залученню місцевих жителів до туристичного бізнесу, надаючи їм можливість реалізовувати власні таланти та ремесла. Це призводить до зростання місцевої економіки і підвищує якість життя в громадах. Також, культурні маршрути можуть підтримувати збереження історичних пам'яток і традицій, оскільки їх популярність підштовхує місцеву владу до інвестування в збереження та відновлення цих об'єктів. В результаті, культурна спадщина не лише формує унікальні туристичні пропозиції, але й сприяє сталому розвитку регіонів, роблячи їх більш конкурентоспроможними на ринку туризму [16, с. 74].

По-друге, культурна спадщина надає можливість для організації різноманітних культурних заходів, фестивалів та виставок, що забезпечує не лише залучення туристів, а й активізацію місцевого населення. Такі події

формують позитивний імідж регіону та сприяють його популяризації. Вони також дозволяють місцевим жителям ділитися своїми традиціями та звичаями, створюючи атмосферу гостинності та відкритості для туристів. Таким чином, культурні події не тільки підвищують туристичну привабливість регіону, але й підтримують соціальну згуртованість, що є важливим аспектом розвитку внутрішнього туризму. В результаті, культурна спадщина стає важливим інструментом не лише для економічного, але й для культурного та соціального розвитку регіонів [35].

По-третє, культурна спадщина сприяє розвитку партнерств між державними органами, бізнесом та громадськими організаціями, що допомагає ефективно реалізовувати проекти з розвитку туризму. Такі партнерства дозволяють залучати інвестиції, що необхідні для відновлення та збереження культурних пам'яток, а також для покращення туристичної інфраструктури. Крім того, активна співпраця між усіма зацікавленими сторонами сприяє створенню єдиного інформаційного простору, де місцеві жителі можуть отримувати інформацію про туристичні можливості та заходи. Це забезпечує більш ефективне просування культурних об'єктів і подій, залучаючи туристів і підвищуючи їхню обізнаність про регіон. Такі взаємодії також можуть спонукати місцеві громади до активнішої участі в збереженні та популяризації своєї культурної спадщини [21].

Крім того, культурна спадщина може бути потужним інструментом для розвитку освітніх програм і екскурсій, що підвищують обізнаність про важливість збереження культурних цінностей. Ці програми формують у туристів повагу до різноманіття культур, сприяють розвитку культурного туризму і, в свою чергу, сприяють збереженню культурної спадщини. Окрім цього, освітні ініціативи можуть залучати молодь до участі в культурних проектах, формуючи у них відповідальність за збереження культурної спадщини. Це створює нові можливості для взаємодії між поколіннями, де молоді люди можуть дізнаватися про традиції та історію свого регіону безпосередньо від старших, зберігаючи живу пам'ять про минуле. Таким чином, культурна спадщина стає не лише об'єктом туризму, але й активним

учасником у формуванні освітнього простору, що підвищує рівень обізнаності і залученості населення [20].

Також, культурна спадщина сприяє створенню інноваційних туристичних продуктів, які поєднують історію, мистецтво та сучасні технології. Наприклад, інтерактивні музеї, віртуальні екскурсії та тематичні фестивалі дозволяють туристам отримати нові враження та залучають їх до активного вивчення культурної спадщини. Це збільшує тривалість перебування туристів у регіонах і підвищує їхню зацікавленість. Інтеграція нових технологій у сферу культурного туризму також сприяє підвищенню конкурентоспроможності регіонів на туристичному ринку. Коли регіони впроваджують інноваційні рішення, такі як мобільні додатки для навігації, інформаційні стенди з доповненою реальністю чи інтерактивні путівники, це підвищує їх привабливість для туристів, які шукають нові враження. Такі інновації не тільки покращують якість обслуговування, але й сприяють зростанню інтересу до культурної спадщини, що в кінцевому рахунку позитивно впливає на економіку регіону [41, с. 53].

Культурна спадщина забезпечує можливості для розвитку різних видів туризму, таких як культурний, історичний, гастрономічний, екологічний та агротуризм. Це дозволяє регіонам розширювати спектр туристичних послуг та задовольняти різноманітні інтереси відвідувачів. Загалом, різноманіття видів туризму, пов'язаних із культурною спадщиною, сприяє економічному розвитку регіонів, створює нові робочі місця і підвищує якість життя місцевого населення. Це також формує позитивний імідж регіону та залучає інвестиції, що є важливим фактором у забезпеченні стійкого розвитку туризму [8, с. 12].

Підтримка культурної спадщини через туризм має позитивний вплив на екологічну ситуацію в регіонах. Розвиток сталого туризму сприяє збереженню природних ресурсів та захисту навколишнього середовища. Важливими аспектами є екологічні ініціативи, які підвищують свідомість туристів та місцевого населення про важливість збереження природного середовища в контексті культурної спадщини. Такі ініціативи можуть включати організацію еко-екскурсій, які демонструють зв'язок між культурними практиками та природними ресурсами, а також впровадження програм по очищенню

територій, відновленню природних середовищ існування та охороні рідкісних видів. Співпраця з екологічними організаціями та волонтерами може допомогти залучити громади до активних дій, які сприяють збереженню культурної та природної спадщини. Крім того, туристичні підприємства можуть впроваджувати екологічні практики у своїй діяльності, такі як зменшення використання пластику, енергоефективні рішення та підтримка місцевих екологічних проєктів. Це не лише покращує екологічну ситуацію, але й формує позитивний імідж регіону, приваблюючи свідомих туристів, які цінують екологічні ініціативи [27, с. 112].

Крім того, культурна спадщина відіграє важливу роль у формуванні ідентичності місцевих громад. Вона сприяє зміцненню соціальних зв'язків і підвищенню рівня патріотизму серед населення, оскільки люди починають цінувати свою історію та традиції. Туризм, зосереджений на культурній спадщині, заохочує місцевих жителів до участі в збереженні своїх культурних цінностей та активної участі в туристичних ініціативах. Це, у свою чергу, веде до розвитку місцевих традицій і ремесел, які стають важливими складовими туристичного досвіду. Взаємодія між туристами та місцевими громадами може призвести до обміну знаннями та досвідом, що збагачує як туристів, так і місцевих жителів. Завдяки такій співпраці формуються нові ідеї для туристичних продуктів, які відображають автентичність регіону і його культурні особливості. Залучення місцевих жителів до туристичних проєктів також сприяє створенню нових робочих місць, що підвищує рівень життя у громадах. Завдяки цьому, культурна спадщина не лише зберігається, а й стає активним чинником соціально-економічного розвитку регіонів [45, с. 187].

Таким чином, вплив культурної спадщини на розвиток внутрішнього туризму є багатограним: він стимулює економічний ріст, укріплює соціальні зв'язки, підтримує відновлення традицій і забезпечує платформи для культурного обміну. Всі ці аспекти підкреслюють важливість збереження та популяризації культурної спадщини як основи для сталого розвитку внутрішнього туризму в Україні.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

2.1. Сучасний стан та основні проблеми використання національної культурної спадщини для розвитку внутрішнього туризму України

Культурна спадщина України формувалася протягом тисячоліть у своєрідному прикордонному середовищі, де перетиналися різні цивілізації, народи та релігії. Ця унікальна історія почалася ще за часів бронзової доби, коли землі сучасної України були своєрідним кордоном між кочівниками, які постійно переміщалися степами, і осілими землеробами, що вели осідлий спосіб життя в лісостеповій зоні.

Протягом століть Україна залишалася місцем активного перетину культур, зокрема через важливі торговельні шляхи. З XVI століття на цій території почала формуватися межа між християнським Заходом і мусульманським Сходом, що суттєво вплинуло на культурний розвиток регіону. З одного боку, це сприяло проникненню елементів західноєвропейської культури, з іншого – дозволило розвиватися багатій східній традиції [44, с. 38].

Культурний кордон, що проходив через українські землі, особливо яскраво проявився у вигляді взаємодії різних культурних традицій. Українські міста, особливо на заході та в центрі, часто приймали поселенців з інших країн та народів, що призвело до культурного розмаїття. Тут перепліталися різні архітектурні стилі, ремесла, звичаї та мови [22, с. 55].

Після XIX століття на українській території знову змінилася культурна межа – тепер між Західною та Східною Європою. Це стало визначальним фактором у культурному розвитку України, яка, з одного боку, перебувала під впливом Російської імперії, а з іншого – Австро-Угорщини. Така історична ситуація сформувала різноманітний і водночас складний комплекс культурної спадщини, зберегти яку стало одним із основних завдань сучасної держави [36, с. 74].

Українська культурна спадщина відображає не лише багатовікові

традиції, а й значний вплив інших народів і культур, зокрема польської, литовської, турецької, єврейської та грецької. Це значно збагатило українську культуру, зробило її неповторною та глибоко багатшаровою. Одним із символів такого культурного переплетення є архітектура українських міст, яка поєднує різні стилі та традиції, створюючи особливу атмосферу [29].

Також на розвиток культури вплинув і період Радянського Союзу, коли більшість національних традицій зазнали значних змін. У період радянської влади українська культура зазнала серйозних утисків, які відобразилися на всіх сферах суспільного життя – від мистецтва і мови до релігії та національної ідентичності. Радянська система прагнула стандартизувати культуру на всьому просторі Союзу, пригнічуючи національні особливості та запроваджуючи єдиний «радянський» стиль. Зокрема, українська мова часто вважалася другорядною, а її використання в офіційних документах, освіті та засобах масової інформації було обмежене. Це призвело до поступової русифікації значної частини населення, особливо в містах і промислових центрах.

Цілеспрямованій русифікації також піддавалися українські література та мистецтво. Радянська цензура контролювала видання книг, вистави, фільми та інші культурні продукти, змушуючи авторів підлаштовуватися під ідеологічні вимоги. Письменники, художники та митці, які прагнули висловлювати українські ідеї, часто переслідувалися, їхні твори заборонялися, а самі автори піддавалися репресіям або змушені були працювати за межами України.

Церква, яка історично мала вагоме місце в українській культурі, також потрапила під жорсткий контроль. Радянська влада забороняла діяльність Української автокефальної православної церкви та греко-католицької церкви, вважаючи їх потенційними осередками націоналістичних настроїв. Храми закривалися або перетворювалися на музеї атеїзму, що завдало шкоди як релігійній, так і культурній спадщині.

Утиски проявлялися й у сфері освіти: викладання української історії, мови та культури часто спотворювалося або обмежувалося. Історія України переписувалася, щоб відповідати радянським наративам, які відкидали ідеї національної самобутності. Освітні програми формувалися так, щоб українська

молодь виховувалася на ідеології інтернаціоналізму і відчувала себе частиною єдиної радянської нації.

Українські народні традиції та обряди також постраждали від радянської пропаганди, яка вважала їх «пережитками минулого». Фольклор та звичаї зневажалися або перекручувалися, перетворюючись на псевдонародні радянські свята, які не мали зв'язку з автентичною культурою.

У часи Російської імперії, коли українську мову забороняли і намагалися витіснити з усіх сфер суспільного життя, інтелігенція взяла на себе відповідальність за її збереження. Діячі культури й письменники, такі як Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Іван Франко, творили підпільно, а їхні твори підтримували українську самосвідомість. Шевченкове слово стало символом боротьби, його поезія надихала покоління на захист рідної культури [14, с. 338].

У радянський період культурна боротьба посилилася через жорстку цензуру і масові репресії проти української інтелігенції. Розстріляне відродження – це яскравий приклад жорстокого придушення українського культурного руху 1920–1930-х років. У цей час сотні українських митців, письменників, науковців були репресовані за прагнення зберегти національну ідентичність. Однак навіть за таких умов діячі культури шукали способи продовжувати свою діяльність, підтримуючи творчі традиції й поширюючи українську ідею [14, с. 339].

У 1960-х роках виник новий рух – шістдесятництво, яке об'єднало українську інтелігенцію у боротьбі за права та відродження культури. Відомі постаті цього руху, як-от Василь Симоненко, Ліна Костенко, Іван Драч, виступали проти русифікації, поширюючи літературні твори, що виражали національну самосвідомість і закликали до духовного пробудження народу. Цей рух став важливим кроком у відновленні української культури, закладаючи основи для її збереження на майбутнє.

З кінця 1980-х років, із послабленням радянського режиму, культурна боротьба набрала нових форм. Народні рухи за незалежність, культурні об'єднання та відродження українських традицій стали поштовхом до відновлення багатьох забутих елементів національної спадщини. У час здобуття

незалежності культурні діячі мали можливість вільно творити й поширювати українські цінності, що надало імпульс для розвитку національної культури в нових умовах [14, с. 340].

Попри репресії, українська культура змогла вижити завдяки зусиллям тих, хто намагався зберегти національні традиції, літературу та мистецтво навіть у найскладніших умовах. Підпільні гуртки, культурні ініціативи та творчі особистості працювали задля того, щоб не дати українській культурі остаточно зникнути.

Таким чином, період радянського утиску залишив глибокий слід в історії української культури, але водночас сформував прагнення до збереження національної ідентичності та підсилення культурної стійкості. Сьогодні ці події є важливим уроком про значення свободи в розвитку культури і національної свідомості та збереження культурної спадщини.

Сьогодні боротьба за українську культуру також передбачає її захист від нових загроз, включно з воєнними конфліктами та спробами інших держав впливати на культурний простір. Українці активно працюють над захистом культурних об'єктів та відновленням спадщини, пошкодженої війною, усвідомлюючи, що культурні цінності є невід'ємною частиною національної ідентичності та майбутнього.

Отже, боротьба за українську культуру триває і сьогодні, трансформуючись відповідно до сучасних умов, незмінним залишається одне: бажання зберегти свою самобутність, передати нащадкам культурну спадщину і продовжити шлях, прокладений поколіннями захисників українського духу.

Зараз, Україна стоїть на порозі нового етапу культурного розвитку, де зберігаються і підтримуються унікальні здобутки минулого. Завдяки збереженню та популяризації культурної спадщини Україна залучає не лише туристів, а й дослідників з усього світу, які прагнуть глибше зрозуміти унікальність її культурних надбань.

Таким чином, культурна спадщина України є відображенням її багатой історії, що постійно змінювалася під впливом зовнішніх факторів і внутрішніх трансформацій. Завдяки цій різноманітності українська культура має

неповторний характер, який стає цінним як для самих українців, так і для міжнародної спільноти [29].

Важливо відмітити, що на обліку держави перебувають приблизно 170 тисяч об'єктів культурної спадщини, розташованих на території України. Археологічні об'єкти культурної спадщини в Україні є свідченням багатої та давньої історії нашої держави (додаток А). В таблиці 2.1 наведено дані кількості археологічних об'єктів культурної спадщини в Україні, що перебувають на державному обліку.

Таблиця 2.1

Кількість археологічних об'єктів культурної спадщини в Україні, що перебувають на державному обліку

Область	Кількість об'єктів
Вінницька	1739
Волинська	1157
Дніпропетровська	7870
Донецька	6688
Житомирська	1924
Закарпатська	506
Запорізька	7127
Івано-Франківська	1490
Київська	2067
Кіровоградська	2382
Луганська	5541
Львівська	500
Миколаївська	4490
Одеська	1656
Полтавська	1861
Рівненська	1088
Сумська	696
Тернопільська	459
Харківська	6896
Херсонська	3114
Хмельницька	256
Черкаська	7169
Чернівецька	872
Чернігівська	5588
Київ (місто)	62
АР Крим (Сімферополь)	5190
Севастополь	445

Джерело: складено на основі [32; 34]

Найбільшу кількість археологічних об'єктів зафіксовано в Харківській (6896), Черкаській (7169) та Чернігівській (5588) областях, що свідчить про високу концентрацію культурної спадщини в центральній-східній частині України. Натомість найменше таких об'єктів мають Хмельницька (256), Тернопільська (459) та Львівська (500) області, що може бути зумовлено як природно-історичними особливостями, так і менш активною археологічною розвідкою.

Історичні об'єкти культурної спадщини в Україні є важливою складовою національної ідентичності та свідченням багатовікової історії нашої держави. Вони зберігають пам'ять про минулі покоління, відображають культурні традиції та архітектурні досягнення різних епох (додаток Б). В таблиці 2.2 наведено кількість історичних об'єктів культурної спадщини в Україні, що перебувають на державному обліку.

Таблиця 2.2

Кількість історичних об'єктів культурної спадщини в Україні, що перебувають на державному обліку

Область	Кількість об'єктів
1	2
Вінницька	1897
Волинська	857
Дніпропетровська	3421
Донецька	1079
Житомирська	4632
Закарпатська	524
Запорізька	1709
Івано-Франківська	869
Київська	1178
Кіровоградська	1560
Луганська	382
Львівська	3837
Миколаївська	1181
Одеська	1303
Полтавська	2452
Рівненська	863
Сумська	1383
Тернопільська	2041
Харківська	2477
Херсонська	2259
Хмельницька	2340
Черкаська	1560
Чернівецька	620

1	2
Чернігівська	3098
м. Київ	1215
АР Крим (Сімферополь)	2582
Севастополь	1270

Джерело: складено на основі [32; 34]

Найбільшу кількість історичних об'єктів зафіксовано в Житомирській (4632), Львівській (3837), Львівська (3837) та Чернігівській (3098) областях, що вказує на глибоку історичну насиченість і активне виявлення об'єктів у цих регіонах. Натомість найменше таких об'єктів мають Луганська (382) та Закарпатська (524) області — це може бути пов'язано як із реальними відмінностями в історичній забудові, так і з обмеженим рівнем дослідження або доступу в умовах сучасної окупації.

Об'єкти архітектури і містобудування в Україні становлять унікальне поєднання історичної спадщини та сучасних урбаністичних рішень. Вони відображають розвиток культури, технічного прогресу й соціальних потреб суспільства в різні історичні періоди (додаток В). В таблиці 2.3 наведено кількість об'єктів архітектури і містобудування в Україні, що перебувають на державному обліку.

Таблиця 2.3

Кількість об'єктів архітектури і містобудування в Україні, що перебувають на державному обліку

Область	Кількість об'єктів
1	2
Вінницька	548
Волинська	492
Дніпропетровська	346
Донецька	67
Житомирська	363
Закарпатська	404
Запорізька	33
Івано-Франківська	1443
Київська	316
Кіровоградська	188
Луганська	106
Львівська	3775
Миколаївська	145

1	2
Одеська	1404
Полтавська	285
Рівненська	339
Сумська	428
Тернопільська	1521
Харківська	21
Херсонська	9
Хмельницька	255
Черкаська	188
Чернівецька	792
Чернігівська	104
м. Київ	1162
АР Крим (Сімферополь)	661
Севастополь	317

Джерело: складено на основі [32; 34]

Найбільше таких об'єктів зосереджено у Львівській області (3775), що є цілком логічним — Львів має багату архітектурну спадщину з часів Австро-Угорщини, Польщі та міжвоєнного періоду. Також значну кількість пам'яток зафіксовано в Тернопільській (1521), Івано-Франківській (1443), Одеській (1404), Чернігівській (1162) областях та в м. Київ (1162). Ці регіони мають або давні міські центри, або значну забудову XVIII–XIX ст.

Натомість найменше об'єктів архітектурної спадщини зафіксовано у Херсонській (9), Харківській (21), Запорізькій (33) та Донецькій (67) областях. Це може бути пов'язано як з меншою історичною забудовою, так і з тимчасовою окупацією або браком належного обліку та збереження.

Об'єкти монументального мистецтва в Україні є важливою складовою культурної спадщини, що поєднує мистецтво, історію та громадську пам'ять (додаток Д). В таблиці 2.4 наведено кількість об'єктів монументального мистецтва в Україні, що перебувають на державному обліку.

Таблиця 2.4

Кількість об'єктів монументального мистецтва в Україні, що перебувають на державному обліку

Область	Кількість об'єктів
1	2
Вінницька	98

1	2
Волинська	30
Дніпропетровська	71
Донецька	10
Житомирська	29
Закарпатська	93
Запорізька	37
Івано-Франківська	142
Київська	8
Кіровоградська	26
Луганська	121
Львівська	307
Миколаївська	49
Одеська	78
Полтавська	78
Рівненська	62
Сумська	61
Тернопільська	133
Харківська	78
Херсонська	74
Хмельницька	42
Черкаська	132
Чернівецька	87
Чернігівська	106
м. Київ	111
АР Крим (Сімферополь)	260
Севастополь	28

Джерело: складено на основі [32; 34]

Найбільша кількість об'єктів монументального мистецтва зафіксована у Львівській області (307), Автономній Республіці Крим (260) та Івано-Франківській області (142). Це свідчить про високу концентрацію історико-культурних об'єктів, що мають меморіальне або символічне значення, особливо у західних регіонах та Криму, де активно розвивалася публічна скульптура впродовж різних історичних періодів.

Найменше таких об'єктів зареєстровано в Київській області (8), Донецькій (10) та Кіровоградській (26), що може бути зумовлено або браком обліку, або меншим розвитком монументальної традиції в цих регіонах. Також слід враховувати вплив сучасної ситуації з тимчасово окупованими територіями, що ускладнює оновлення та перевірку даних щодо об'єктів культурної спадщини.

Ландшафтні об'єкти культурної спадщини в Україні відображають гармонійне поєднання природного середовища та людської діяльності. Вони охоплюють історичні парки, сади, природно-культурні комплекси та інші території, що мають естетичну, історичну або символічну цінність (додаток Е). В таблиці 2.5 наведено кількість ландшафтних об'єктів в Україні, що перебувають на державному обліку.

Таблиця 2.5

Кількість ландшафтних об'єктів, що перебувають на державному обліку

Область	Кількість об'єктів
Вінницька	0
Волинська	0
Дніпропетровська	0
Донецька	0
Житомирська	0
Закарпатська	0
Запорізька	0
Івано-Франківська	0
Київська	1
Кіровоградська	0
Луганська	0
Львівська	0
Миколаївська	1
Одеська	0
Полтавська	0
Рівненська	0
Сумська	0
Тернопільська	0
Харківська	0
Херсонська	0
Хмельницька	0
Черкаська	2
Чернівецька	0
Чернігівська	0
м. Київ	1
АР Крим (Сімферополь)	0
Севастополь	2

Джерело: складено на основі [32; 34]

Ландшафтні об'єкти практично відсутні в більшості областей України — лише 5 об'єктів по всій країні внесені до державного обліку: по 1 у Київській, Миколаївській областях та місті Києві, і по 2 — у Черкаській області та місті Севастополі. Повна відсутність таких об'єктів у решті регіонів свідчить або про

недооцінку цієї категорії спадщини, або про недостатню активність у сфері виявлення й охорони ландшафтних пам'яток.

Об'єкти садово-паркового мистецтва є невід'ємною частиною культурної спадщини України, поєднуючи естетику, природу та історичний контекст. Це історичні парки, ботанічні сади, поміщицькі маєтки з ландшафтним оздобленням, що зберегли планувальні структури, декоративні елементи та унікальну атмосферу минулих епох (додаток Ж). В таблиці 2.6 наведено кількість об'єктів садово-паркового мистецтва в Україні, що перебувають на державному обліку.

Таблиця 2.6

Кількість об'єктів садово-паркового мистецтва в Україні, що перебувають на державному обліку

Область	Кількість об'єктів
Вінницька	47
Волинська	0
Дніпропетровська	0
Донецька	1
Житомирська	0
Закарпатська	41
Запорізька	0
Івано-Франківська	0
Київська	18
Кіровоградська	2
Луганська	2
Львівська	59
Миколаївська	11
Одеська	1
Полтавська	18
Рівненська	13
Сумська	22
Тернопільська	17
Харківська	1
Херсонська	0
Хмельницька	0
Черкаська	52
Чернівецька	0
Чернігівська	1
м. Київ	24
АР Крим (Сімферополь)	3
Севастополь	1

Джерело: складено на основі [32; 34]

Найбільше об'єктів садово-паркового мистецтва зосереджено у Львівській (59), Черкаській (52), Вінницькій (47) та Закарпатській (41) областях. Це свідчить про активну історичну традицію створення парків та маєткових ландшафтів, а також про кращу збереженість і виявленість таких об'єктів у західних і центральних регіонах України.

Місто Київ також демонструє значний показник — 24 об'єкти, що цілком очікувано, враховуючи статус столиці та наявність багатьох історичних парків. У той же час, повна відсутність об'єктів у 9 регіонах (зокрема, Волинській, Житомирській, Запорізькій, Херсонській, Чернівецькій областях) може свідчити як про недостатнє обстеження, так і про втрату садово-паркової спадщини або її неформалізовану охорону.

Необхідно також зазначити, що до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включено 8 найвідоміших культурно-архітектурних та природних пам'яток України (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

8 найвідоміших культурно-архітектурних та природних пам'яток України
включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО

Назва об'єкта	Рік включення
Собор Святої Софії, Києво-Печерська лавра та прилеглі монастирські споруди	1990
Геодезична «Дуга Струве»	2005
Ансамбль історичного центру м. Львів	1998
Букові праліси Карпат та древні букові ліси Німеччини	2011
Резиденція митрополитів Буковини і Далмації (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)	2011
Стародавнє місто Херсонес Таврійський та його хора	2013
Дерев'яні церкви Карпатського регіону України та Польщі (спільна українсько-польська номінація)	2013

Джерело: складено на основі [49]

Що ж стосується нематеріальної культурної спадщини, згідно з Конвенцією ЮНЕСКО (прийнятою у 2003 році, до якої Україна приєдналася у 2008 році), до неї відносяться усні традиції (такі як епоси, перекази, легенди і т. д.), форми вираження (мова), виконавське мистецтво (музика, спів (козацькі пісні Запоріжжя та Подніпров'я), танці, театр і т. д.), звичаї, обряди,

святкування, знання та практики, що стосуються природи і всесвіту (включаючи народну мудрість і медицину), традиційні ремесла [32]. Наприклад, в списку можна побачити традицію гуцульської писанки, косівської кераміки, петриківський розпис, культуру приготування українського борщу, технологію створення клембівської сорочки «з квіткою» та багато іншого. Нематеріальна культурна спадщина має глибокі зв'язки з матеріальною спадщиною і є фундаментальною складовою самоідентичності українського народу, важливим джерелом культурного розмаїття і носієм історичної пам'яті [3, с. 74].

Таким чином, Україна має багату культурну спадщину, яка охоплює як матеріальні, так і нематеріальні культурні цінності. Вона включає унікальні архітектурні пам'ятки, природні об'єкти та традиції, що увійшли до списків ЮНЕСКО і становлять національну гордість. Однак, попри значний туристичний потенціал цих об'єктів, існують численні проблеми, що обмежують їхнє використання у розвитку внутрішнього туризму [34].

Проблеми використання національної культурної спадщини для розвитку внутрішнього туризму в Україні можна розділити на категорії (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Основні проблеми використання національної культурної спадщини для розвитку внутрішнього туризму в Україні

Категорія проблеми	Конкретні прояви
1. Нестача фінансування	– Обмежений бюджет місцевих органів влади на реставрацію та утримання пам'яток; – Відсутність приватних інвестицій у сферу спадщини
2. Поганий стан інфраструктури	– Важкодоступність об'єктів через погану транспортну інфраструктуру; – Недостатній рівень туристичного сервісу (готелі, туалети, харчування)
3. Відсутність популяризації	– Недостатня обізнаність громадян про культурні об'єкти; – Брак маркетингових стратегій і реклами внутрішнього туризму
4. Невідповідність запитам туристів	– Нестача різноманітних туристичних продуктів; – Сезонність роботи більшості культурних об'єктів
5. Екологічні та соціальні виклики	– Руйнування пам'яток та забруднення через перевантаження; – Зростання цін і соціальна напруга серед місцевих жителів
6. Військові дії	– Руйнування об'єктів культурної спадщини внаслідок бойових дій; – Небезпека для туристів та зменшення відвідуваності постраждалих регіонів

Джерело: складено на основі [19, с. 28]

Отже, наявність значного культурного потенціалу часто затьмарюється численними викликами, серед яких – недостатнє фінансування, неналежний стан охорони та консервації пам'яток, обмеженість інфраструктури й відсутність чіткої стратегії просування культурних об'єктів. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, залучення державних і приватних інвестицій.

Загалом, українська культурна спадщина є невід'ємною частиною ідентичності нації та важливим ресурсом для розвитку внутрішнього туризму. Збереження та популяризація історичних пам'яток, традицій та ремесел сприяє формуванню позитивного іміджу країни на міжнародній арені, а також підтримує локальну економіку. Лише через належну увагу до культурної спадщини можна забезпечити її збереження для наступних поколінь і повною мірою використати її потенціал для сталого розвитку України.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що успішне використання національної культурної спадщини для розвитку внутрішнього туризму вимагає комплексного підходу, який включає інвестування в інфраструктуру, розробку маркетингових стратегій, залучення громади та захист культурних об'єктів. Лише за таких умов можна забезпечити сталий розвиток внутрішнього туризму, який буде сприяти збереженню культурної спадщини та покращенню економічної ситуації в регіонах.

2.2. Вплив війни на стан культурної спадщини України та можливості залучення її до туристського процесу

Війна чинить глибокий вплив на культурну спадщину України, змінюючи не лише фізичний ландшафт, а й духовні цінності суспільства. Воєнний конфлікт супроводжується нищенням пам'яток архітектури, музеїв, архівів і культурних об'єктів, які формують ідентичність нації. Наслідки війни для культурної спадщини виходять за межі матеріальних втрат: вони торкаються історичної пам'яті, традицій та культурних практик, що є важливими для формування національної свідомості. Оцінка цих впливів є важливою для розробки стратегій збереження культурної спадщини та підтримки культурного

розвитку в умовах криз.

Важливо зазначити, що в умовах війни проблема збереження й відновлення культурної спадщини набуває особливого значення. Російська агресія завдає істотної шкоди нашій культурній спадщині, знищуючи і пошкоджуючи неоціненні пам’ятки культури й історії.

За період із 24 лютого 2022 року до 25 квітня 2024 року рф зруйнувала чи пошкодила 1062 об’єкти культурної спадщини (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Кількість зруйнованих або пошкоджених унаслідок військових дій об’єктів культурної спадщини України в період з 24 лютого 2022 р. по 25 квітня 2024 р.

Найменування	Кількість
Пам’ятки національного значення	123
Пам’ятки місцевого значення	864
Щойно виявлені об’єкти культурної спадщини	75
Всього	1062

Джерело: складено на основі [28; 43]

Дані таблиці 2.9 свідчать про значні втрати об’єктів культурної спадщини внаслідок військової агресії. Зруйновані об’єкти охоплюють різні категорії пам’яток, починаючи від архітектурних споруд до унікальних історичних артефактів та об’єктів монументального мистецтва. Пошкодження стосуються як пам’яток національного, так і місцевого значення, що підкреслює величезний обсяг втрат у всіх регіонах України.

Окрім загальних втрат, аналіз свідчить про те, що найбільш постраждали пам’ятки архітектури та містобудування, а також об’єкти, пов’язані з історією (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Розподіл зруйнованих або пошкоджених об’єктів культурної спадщини України в період з 24 лютого 2022 р. по 25 квітня 2024 р. за категоріями

Об’єкти	Кількість
1	2
архітектури та містобудування складають	316
архітектури	307
історії	226

1	2
архітектури та містобудування, історії	61
археології	56
архітектури, історії	39
монументального мистецтва –	21
містобудування та монументально-декоративного мистецтва	19
архітектури, монументального мистецтва	7
містобудування	5
науки і техніки, архітектури	2
архітектури та містобудування, монументального мистецтва	1
архітектури, садово-паркового мистецтва	1
архітектури та садово-паркового мистецтва	1
Всього	1062

Джерело: складено на основі [28; 43]

Вивчивши інформацію про загальну кількість зруйнованих або пошкоджених об'єктів культурної спадщини, важливо розглянути їх розподіл за регіонами. Це дозволить зрозуміти, які області України зазнали найбільших втрат об'єктів культурної спадщини унаслідок російської агресії (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Розподіл зруйнованих або пошкоджених об'єктів культурної спадщини України в період з 24 лютого 2022 р. по 25 квітня 2024 р. за областями

Об'єкти	Кількість
Харківська область	299
Херсонська область	144
Донецька область	125
Одеська область	115
Чернігівська область	71
Київська область та м. Київ	69
Миколаївська область	44
Запорізька область	44
Львівська область	36
Дніпропетровська область	34
Луганська область	30
Сумська область	25
Хмельницька	10
Полтавська область	6
Вінницька область	4
Житомирська область	4
Кіровоградська	1
Черкаська	1
Всього	1062

Джерело: складено на основі [28; 43]

Згідно з даними, наведеними в таблиці 2.11, найбільше пам'яток культурної спадщини постраждало на Харківщині, де зафіксовано 299 зруйнованих або пошкоджених об'єктів. Наступними за кількістю втрат є Херсонщина (144 об'єкти), Донеччина (125), Одещина (115) та Чернігівщина (71). Також значні руйнування сталися в Київській області та Києві, де постраждало 69 пам'яток.

Крім того, культурна спадщина зазнала шкоди у таких регіонах, як Миколаївська область (44 пам'ятки), Запорізька область (44), Львівська область (36), Дніпропетровська область (34), Луганська область (30), а також Сумська область (25). Менші втрати відзначено в Хмельницькій (10), Полтавській (6), Вінницькій (4), Житомирській (4), а також у Кіровоградській та Черкаській областях, де зафіксовано по 1 зруйнованому об'єкту.

Таким чином, в умовах збройного конфлікту, культурна спадщина України зазнала значних втрат, що вимагає серйозного аналізу і оцінки масштабів пошкоджень. Розглянувши статистику, що стосується зруйнованих і пошкоджених пам'яток в різних областях, стає очевидним, що найбільші втрати понесли регіони, які знаходяться на передовій або в зонах активних бойових дій.

Розглянувши дані про пошкодження пам'яток у різних регіонах, можна виокремити кілька ключових пунктів, що ілюструють, як війна вплинула на культурну спадщину України:

1. Руйнування об'єктів культурної спадщини. Значна частина культурних пам'яток була зруйнована або пошкоджена внаслідок бойових дій, зокрема архітектурних, історичних та археологічних об'єктів. Багато з цих об'єктів мали велике значення для місцевих громад, оскільки були пов'язані з їхніми звичаями, традиціями та історією. Пошкодження або знищення таких пам'яток не лише обмежує можливості для вивчення минулого, але й знижує рівень культурної освіти населення.

2. Втрата культурної ідентичності. Знищення культурних цінностей призводить до втрати частини національної ідентичності, оскільки культурна спадщина є важливим елементом історії та традицій народу. Кожна зруйнована

пам'ятка символізує не лише архітектурну цінність, але й зв'язок поколінь, який формувався протягом століть. Без цих елементів, які втілюють у собі культурні норми, звичаї та світогляд, суспільство ризикує втратити важливі аспекти своєї самобутності. Наслідки таких втрат можуть бути глибокими, оскільки відновлення не лише матеріальних об'єктів, але й їх значення для культури та ідентичності вимагає тривалого часу та зусиль.

3. Зупинка культурного розвитку. Війна призводить до зупинки або уповільнення культурних ініціатив і проектів, що безпосередньо пов'язані з збереженням і популяризацією культурної спадщини. Багато програм, спрямованих на дослідження, реставрацію та популяризацію культурних пам'яток, вимушені призупинити свою діяльність через нестачу ресурсів та безпекові ризики. Внаслідок цього не реалізуються важливі освітні проекти, які б підвищили обізнаність населення щодо культурної спадщини.

4. Пошкодження археологічних об'єктів. Бойові дії заважають проведенню археологічних розкопок і досліджень, що призводить до втрати важливих наукових знань і відкриттів. Артефакти, що мають значення для розуміння історії та культурних традицій, залишаються невивченими, а існуючі об'єкти часто стають жертвами руйнування. Ця ситуація не лише обмежує можливості для вивчення минулого, але й позбавляє наступні покоління унікальних свідчень про життя предків. Пошкодження археологічних пам'яток також може призвести до зменшення культурного туризму, оскільки туристи часто прагнуть відвідати місця, пов'язані з історичними знахідками.

5. Зміна соціальної динаміки. Внутрішнє переселення населення через конфлікти впливає на соціальну структуру, що може призвести до забуття або зміни місцевих культурних традицій. Переміщення людей з одного регіону в інший часто супроводжується інтеграцією різних культур і звичаїв, але в той же час може призвести до зникнення унікальних традицій, які були характерні для певних спільнот. Це створює ризик культурної однорідності, де багатство культурного різноманіття втрачається на фоні глобалізації. Більше того, зникнення місцевих звичаїв і практик може призвести до порушення історичної пам'яті та спадщини, адже нові покоління можуть не мати доступу до своїх

коренів і традицій.

6. Зниження інвестицій у збереження об'єктів культурної спадщини. Зменшення фінансування на проекти з охорони культурної спадщини через нестабільність економіки та війни ускладнює відновлення та збереження пам'яток. У багатьох випадках державні та приватні інвестиції, які раніше були спрямовані на реставрацію і підтримку культурних об'єктів, скорочуються або зовсім зникають. Це призводить до збільшення ризику подальшого руйнування, оскільки без належного фінансування відновлення пошкоджених пам'яток стає практично неможливим. Водночас, зниження інвестицій також впливає на можливість реалізації нових культурних ініціатив, що могло б сприяти розвитку туризму, освіти та соціальних програм.

7. Підвищення міжнародної уваги. Війна призводить до підвищення міжнародної уваги до проблеми збереження культурної спадщини, що може стимулювати зовнішню підтримку і співпрацю. Це може призвести до активізації міжнародних ініціатив, спрямованих на охорону культурної спадщини, зокрема, через механізми фінансової допомоги, культурного обміну та партнерства з іншими країнами. Додатково, організації, які займаються збереженням культурних цінностей, можуть розробити нові проекти і програми, спрямовані на відновлення зруйнованих об'єктів і підтримку культурних традицій. Таким чином, міжнародна солідарність та підтримка можуть стати важливими факторами у збереженні культурної спадщини України в умовах війни.

8. Створення нових загроз. Під час війни нові види загроз, такі як нелегальний вивіз культурних цінностей, стають більш актуальними, що ставить під загрозу збереження пам'яток. В умовах нестабільності та хаосу ризику контрабанди культурних артефактів значно зростають, адже зловмисники можуть скористатися ситуацією для здійснення незаконних дій. Це не лише призводить до втрати фізичних об'єктів, але й загрожує знищенням культурної ідентичності, оскільки артефакти, що мають історичне та культурне значення, можуть потрапити на чорний ринок або в інші країни без належного контексту [19, с. 40].

Ці пункти ілюструють, як війна вплинула на культурну спадщину України, демонструючи як безпосередні руйнування, так і більш широкі соціальні та економічні наслідки.

2.3. Аналіз викликів і перешкод у відновленні культурної спадщини в умовах повоєнного періоду

Відновлення культурної спадщини в Україні в умовах повоєнного періоду є однією з найактуальніших та найскладніших завдань, що стоять перед суспільством. Конфлікти і війни не лише завдають фізичних ушкоджень об'єктам культурної спадщини, але й мають глибокий вплив на соціальні, економічні та екологічні аспекти життя регіонів. Культурна спадщина, як важлива частина національної ідентичності, потребує особливої уваги та зусиль для її збереження та відновлення, оскільки вона слугує містком між минулим і майбутнім, що формує уявлення про культурні цінності.

Значні втрати, які зазнала Україна під час війни, викликані руйнуваннями пам'яток, музеїв та історичних місць, ставлять під загрозу не лише культурні цінності, але й соціальну згуртованість. Поряд з фізичними пошкодженнями, відновлення культурної спадщини ускладнюється економічними проблемами, нестабільністю та внутрішніми викликами. Тому важливо проаналізувати, з якими перешкодами стикаються державні та місцеві органи влади, громади та фахівці у цій важливій справі [46, с. 90].

Виклики, що постають перед відновленням культурної спадщини, потребують комплексного підходу і широкої співпраці між усіма зацікавленими сторонами. Важливо визначити основні проблеми, які ускладнюють цей процес, та знайти ефективні шляхи їх вирішення для збереження культурної спадщини України в умовах повоєнного відновлення [30, с. 22].

До основних викликів і перешкод у відновленні культурної спадщини в умовах повоєнного періоду слід віднести:

1. Фізичні пошкодження:

– руйнування пам'яток. Військові дії призвели до значних фізичних пошкоджень або знищення культурних об'єктів, таких як архітектурні споруди,

музеї, пам'ятники та історичні місця. Ці втрати є непоправними, оскільки вони позбавляють майбутні покоління можливості безпосередньо знайомитися з культурною спадщиною країни;

- потреба у реставрації. Необхідність у комплексній реставрації та консервації пошкоджених об'єктів вимагає значних фінансових та людських ресурсів. Для деяких об'єктів можуть бути потрібні спеціалізовані технології і матеріали, які важко знайти або які можуть бути дорогими. Крім того, процес реставрації може тривати роками, що затримує відновлення культурної спадщини та її доступність для громадськості.

2. Економічні обмеження:

- фінансування: Після війни місцеві бюджети часто є обмеженими, що ускладнює виділення коштів на відновлення культурної спадщини. Багато міст і сіл стикаються з дефіцитом бюджету через потреби у відновленні інфраструктури та соціальних послуг. Окрім цього, залучення зовнішніх інвестицій також стає складнішим через нестабільність регіону, що обмежує можливості для фінансування масштабних проєктів із реставрації та охорони культурних об'єктів.

- залучення інвестицій: Нестабільна економічна ситуація і відсутність довіри інвесторів можуть ускладнювати залучення приватних інвестицій у відновлення. Відсутність фінансових впливів зменшує можливості для проведення необхідних реставраційних робіт, а також для розвитку інфраструктури, пов'язаної з культурними об'єктами. У підсумку це може призвести до подальшої деградації пам'яток і втрати їхнього потенціалу як туристичних і культурних ресурсів.

3. Соціальні виклики:

- втрата культурної ідентичності. Конфлікти можуть призвести до ослаблення зв'язків між місцевими громадами та їх культурною спадщиною, що ускладнює процес відновлення. Люди можуть втратити інтерес до своєї історії через пережиті травми та стреси війни. Втрата культурних об'єктів і традицій через війну може призвести до зменшення передачі культурних знань між поколіннями. Молодші покоління, які виростають в умовах конфліктів,

можуть не отримати повного уявлення про своє культурне надбання, що ослаблює зв'язок із національною ідентичністю та історичними цінностями;

- внутрішня міграція. Після війни багато людей можуть не повернутися до своїх домівок, що призводить до зменшення кількості населення в регіонах з багатою культурною спадщиною, що впливає на їх підтримку та збереження. Відсутність місцевих жителів у культурних ініціативах також може зменшити активність у збереженні спадщини. Це ускладнює процес повернення до нормального життя та перешкоджає об'єднанню громади навколо спільних культурних символів та цінностей.

4. Нехтування традиціями:

- втрата знань і навичок. Війна може призвести до втрати традиційних знань і навичок, необхідних для реставрації та збереження культурних об'єктів. Багато спеціалістів могли залишити країну в пошуках безпеки або кращих умов життя. В результаті відновлення культурної спадщини стає ще складнішим, оскільки бракує експертів, які могли б передати свої знання наступним поколінням і забезпечити належну консервацію пам'яток;

- складнощі у навчанні. В умовах нестабільності можуть виникнути труднощі в організації навчальних програм для фахівців у галузі реставрації та охорони культурної спадщини. Відсутність навчальних закладів або можливостей для підвищення кваліфікації ускладнює підготовку нових фахівців.

5. Політичні і правові бар'єри:

- відсутність чіткої політики. Необхідність в розробці ефективної політики охорони культурної спадщини на рівні держави та місцевої влади. Відсутність координації між різними органами влади може призвести до дублювання зусиль або їх нерегулярності. Це створює проблеми в реалізації проектів відновлення та захисту культурних об'єктів. Без зрозумілої стратегії та визначення пріоритетів важко забезпечити належний рівень фінансування і залучення ресурсів, що є критично важливими для збереження культурної спадщини. Брак єдиного підходу також ускладнює співпрацю з міжнародними організаціями та фондами, які могли б надати підтримку в цій сфері;

– проблеми з законодавством. Відсутність адекватного законодавства для захисту та відновлення культурної спадщини може ускладнити процеси реставрації. Часто існуючі норми можуть бути застарілими або неадекватними, що створює правові прогалини, які заважають ефективному управлінню культурними об'єктами. Крім того, складність процедури отримання дозволів на реставрацію може затягувати час реалізації проектів, що негативно впливає на стан пам'яток. Нестабільність у законодавчій базі також може відлякувати потенційних інвесторів і партнерів, які готові були б підтримати відновлення культурної спадщини.

6. Екологічні ризики:

– загрози навколишньому середовищу. Під час відновлення культурної спадщини може виникнути ризик негативного впливу на навколишнє середовище, включаючи забруднення та руйнування природних ресурсів. Наприклад, використання неналежних матеріалів і технологій може призвести до порушення екологічного балансу в регіонах, де розташовані пам'ятки. Необхідно забезпечити баланс між відновленням культурних об'єктів і охороною природи, проводячи екологічні оцінки проектів, впроваджуючи сталий підхід до реставраційних робіт та використовуючи екологічно чисті матеріали. Таким чином, важливо розробити стратегії, які дозволять зберегти не лише культурну спадщину, але й природне середовище для майбутніх поколінь [39].

Отже, відновлення культурної спадщини в умовах повоєнного періоду є складним і багатогранним процесом, який вимагає комплексного підходу. Поєднання економічних, соціальних, правових та екологічних аспектів є критично важливим для успішного відновлення. Співпраця між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами, а також залучення громади до процесів збереження культурної спадщини можуть забезпечити стійке відновлення. Лише за таких умов можна ефективно подолати виклики та перешкоди, що стоять на шляху відновлення, і сприяти зміцненню культурної ідентичності та соціальної згуртованості в регіонах.

2.4. Вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище

Туризм є одним із найбільших секторів економіки, який має значний вплив на навколишнє середовище. З одного боку, він сприяє економічному розвитку регіонів, створенню робочих місць і культурному обміну. З іншого боку, туристична діяльність може завдати шкоди екосистемам, спричинити забруднення навколишнього середовища і втрату біорізноманіття. Тому важливо ретельно аналізувати, яким чином туристична діяльність впливає на екологічні системи, щоб забезпечити стійкий розвиток туризму, який би зберігав природні ресурси та підтримував екологічну рівновагу.

Основні аспекти впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище можна розподілити на позитивні та негативні аспекти:

Позитивний вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище проявляється зазвичай в наступному:

1. **Фінансування охорони природи.** Туризм може забезпечити фінансування для охорони природних заповідників, національних парків та інших природних територій, що сприяє збереженню біорізноманіття. Залучені кошти можуть бути спрямовані на програми відновлення екосистем, покращення інфраструктури та освітні ініціативи, які підвищують обізнаність про важливість охорони навколишнього середовища. Крім того, активна участь туристів у збереженні природи може стимулювати розвиток екологічно чистого туризму та зміцнити відповідальність за охорону природних ресурсів серед відвідувачів.

2. **Підвищення екологічної обізнаності.** Туристи, відвідуючи природні місця, можуть краще розуміти екологічні проблеми та важливість збереження навколишнього середовища, що може призвести до більшої підтримки екологічних ініціатив. Цей досвід може надихнути їх на впровадження екологічно чистих практик у повсякденному житті, а також спонукати до участі в благодійних проектах, спрямованих на захист природи в рідних регіонах.

3. **Стимулювання сталого розвитку.** Туристичні компанії можуть впроваджувати екологічно чисті практики, такі як зменшення відходів, використання відновлювальних джерел енергії та підтримка місцевих

виробників. Це не лише сприяє збереженню навколишнього середовища, але й підвищує економічну стабільність місцевих громад. Впровадження таких ініціатив може залучити туристів, які цінують екологічні аспекти, створюючи додаткові можливості для бізнесу.

4. Розвиток інфраструктури. Туризм може призвести до покращення інфраструктури в регіонах, що в свою чергу може підвищити якість життя місцевих жителів та забезпечити кращі умови для збереження культурної спадщини. Забезпечення покращених доріг, громадського транспорту та комунікацій створює можливості для зручного доступу до культурних та природних пам'яток. Це не лише сприяє розвитку туризму, але й стимулює економічний ріст та залучення інвестицій у регіон.

Негативні впливи туристичної діяльності на навколишнє середовище можуть проявлятися в наступному:

1. Забруднення повітря. Викиди від транспорту, що використовуються туристами, можуть сприяти забрудненню повітря, зокрема у містах та популярних туристичних зонах. Це забруднення може негативно впливати на здоров'я місцевих жителів, а також на якість повітря в регіонах, що відвідуються туристами. Погіршення екологічної ситуації може також зменшити привабливість цих місць для майбутніх відвідувачів.

2. Забруднення води. Неправильне управління відходами і скидання стічних вод можуть забруднити водні ресурси, що загрожує екосистемам і здоров'ю людей. Забруднення води може призвести до зменшення якості питної води, що негативно вплине на здоров'я місцевих жителів і туристів. Крім того, це може завдати шкоди місцевим видам флори і фауни, порушуючи баланс екосистеми.

3. Вплив на біорізноманіття. Туристичні маршрути та масове відвідування можуть призвести до руйнування природних середовищ, що загрожує існуванню рідкісних видів рослин і тварин. Це може призвести до зменшення популяцій рідкісних видів та навіть їх зникнення, оскільки вони стають уразливими до людської діяльності. Окрім того, порушення природних середовищ може сприяти збільшенню інвазивних видів, які здатні витіснити місцеву флору і фауну.

4. Ерозія ґрунтів. Інтенсивне використання територій, наприклад, на

пішохідних стежках, може викликати ерозію ґрунтів і втрату родючості. Це може призвести до зменшення якості земель, що ускладнює сільське господарство та знижує врожайність. Внаслідок ерозії також можуть бути зруйновані природні біотопи, що негативно вплине на екосистеми та їхні мешканців.

5. Використання природних ресурсів. Туризм потребує великих обсягів води, енергії та інших ресурсів, що може призвести до їх виснаження, особливо в регіонах з обмеженими ресурсами. Це створює тиск на місцеві громади та екосистеми, які вже можуть страждати від нестачі ресурсів. Виснаження природних ресурсів може призвести до конфліктів між місцевими жителями та туристичними підприємствами, оскільки останні використовують ресурси, необхідні для повсякденного життя громади.

6. Зміни в ландшафті. Будівництво туристичних об'єктів і інфраструктури може призвести до руйнування природного ландшафту, зміни екосистем і втрати природної краси. Це може негативно вплинути на естетичну цінність регіонів, які залежать від туристичної привабливості. В результаті, зниження природної краси може відштовхнути туристів, що, в свою чергу, позначиться на економічному розвитку регіону.

7. Соціокультурний вплив. Місцеві традиції та способи життя можуть зазнати змін через вплив туристів, що може призвести до втрати культурної ідентичності. Це може проявлятися в зміні звичаїв, традиційних ремесел та стилю життя, які адаптуються до потреб туристів. Як наслідок, це може призвести до комерціалізації культури, де автентичність місцевих традицій втрачається в гонитві за прибутком [21].

Отже, вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище є складним і багатогранним питанням, що вимагає збалансованого підходу до управління туристичними потоками та ресурсами. Стійкий розвиток туризму має ґрунтуватися на принципах екологічної відповідальності, які допоможуть зберегти природні ресурси і культурну спадщину для майбутніх поколінь. Для цього необхідно впроваджувати інноваційні рішення, заохочувати екологічно чисті практики та забезпечувати освіту туристів про важливість збереження навколишнього середовища.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ

3.1. Пропозиції та рекомендації щодо використання культурної спадщини у процесі формування привабливості регіональних туристичних дестинацій у повоєнний період

Війна в Україні завдала значної шкоди культурній спадщині країни, залишивши за собою зруйновані храми, пошкоджені архітектурні пам'ятки та втрачені безцінні експонати музеїв. Ці історичні та культурні об'єкти не лише є важливою частиною національної пам'яті, а й символізують силу та ідентичність українського народу. Після завершення воєнних дій перед країною постане завдання не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, а й збереження цих культурних символів для наступних поколінь.

Повоєнний період створює нові можливості для розвитку регіонів завдяки активному залученню культурної спадщини в туристичну сферу. Відновлені історичні пам'ятки можуть стати важливими осередками туристичного інтересу, сприяти залученню інвестицій та розвитку інфраструктури. Зокрема, створення тематичних маршрутів, організація культурних фестивалів та популяризація маловідомих пам'яток дадуть можливість привернути увагу як внутрішніх, так і іноземних туристів, які зможуть по-новому відкрити для себе Україну та її культурне багатство [2, с. 91].

Крім того, інтеграція відновлених об'єктів культурної спадщини у стратегії регіонального розвитку допоможе не лише зміцнити економіку, але й об'єднати суспільство навколо спільних історичних цінностей. Культурний туризм може стати важливим чинником для відбудови українських регіонів, сприяючи створенню нових робочих місць, залученню міжнародної підтримки та відродженню місцевих громад. У такий спосіб, збереження та популяризація культурної спадщини несе не лише культурну, а й економічну та соціальну цінність, відкриваючи нові перспективи для післявоєнного відродження України [11, с. 30].

Пропозиції та рекомендації щодо використання культурної спадщини у процесі формування туристичної привабливості регіональних DESTИНАЦІЙ в Україні в повоєнний період передбачають кілька ключових напрямів (рис. 3.1).

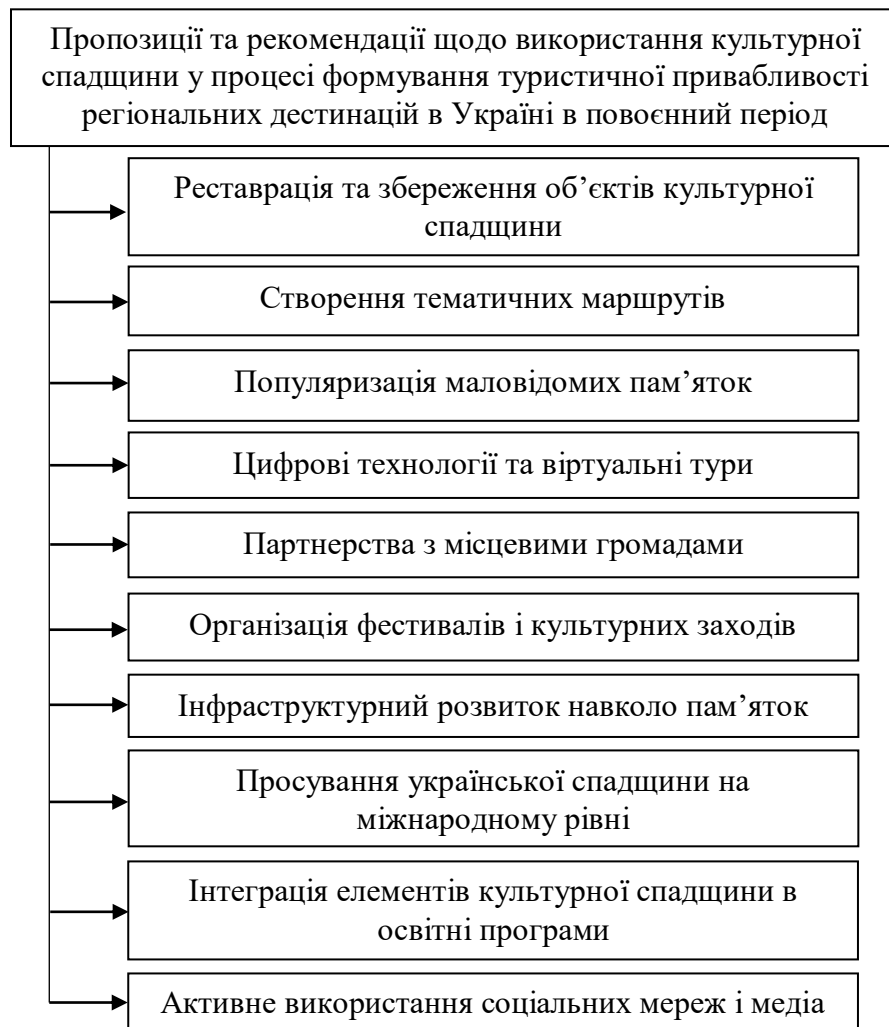

Рис. 3.1. Пропозиції та рекомендації щодо використання культурної спадщини у процесі формування туристичної привабливості регіональних DESTИНАЦІЙ в Україні в повоєнний період

Джерело: складено на основі [24]

Доцільно розглянути запропоновані напрями більш детально:

1. Реставрація та збереження об'єктів культурної спадщини.

Реставрація та збереження об'єктів культурної спадщини є пріоритетним завданням у повоєнний період, адже значна частина історичних пам'яток в Україні зазнала серйозних руйнувань. Фінансування спеціальних програм для відновлення зруйнованих війною храмів, фортець, музеїв, архітектурних

ансамблів та інших цінних об'єктів дозволить зберегти культурну спадщину, важливу для ідентичності кожного регіону. Для реалізації таких програм варто залучати як державні, так і міжнародні інвестиції, а також співпрацювати з міжнародними організаціями, які мають досвід відновлення культурної спадщини в інших країнах, що пережили військові конфлікти.

Відновлені об'єкти культурної спадщини стануть важливими туристичними приладами, здатними залучати як українських, так і іноземних туристів. Їхня популяризація сприятиме розвитку туристичної інфраструктури та підвищенню економічної активності регіонів. Крім того, збереження історичних пам'яток допоможе зберегти культурну ідентичність та історичну пам'ять, створюючи умови для соціальної згуртованості місцевих громад навколо їхньої спільної історії та культурних цінностей.

2. Створення тематичних маршрутів.

Для розвитку туристичних можливостей в Україні в повоєнний період можна розробити тематичні маршрути, які поєднують історичні пам'ятки та культурні об'єкти. Наприклад, можна створити маршрут «Шлях замків України», який охоплюватиме середньовічні фортеці, зокрема, в Карпатах та на заході України, такі як Замок Хотин, Паланок, Остромадівка, де відновлені об'єкти стають частиною історії боротьби за незалежність. Іншим важливим напрямком може бути створення маршруту «Місця героїчного спротиву», який включатиме пам'ятки, пов'язані з подіями Другої світової війни та боротьбою за незалежність України, такими як фортифікаційні комплекси на сході та півдні країни, де зазвичай менше туристичних потоків.

Завдяки розробці таких маршрутів можна не лише підвищити привабливість менших регіонів, а й зацікавити міжнародних туристів. Створення інтегрованих культурних пакетів, що включають поєднання природних ландшафтів та історичних пам'яток, дозволить глибше відкрити багатство української спадщини. Програму можна доповнити тематичними заходами, такими як реконструкції історичних боїв чи фестивалі, що дозволять зануритися в атмосферу певного історичного періоду.

3. Популяризація маловідомих пам'яток.

Одним із способів відновлення туристичних потоків в Україні є активна популяризація маловідомих або нововідкритих пам'яток, що можуть стати привабливими туристичними точками. Наприклад, це можуть бути стародавні церкви, монастирі або археологічні розкопки в регіонах, де туризм ще не розвинений. Таким чином, туристи будуть мати можливість відкрити нові для себе локації, що раніше залишалися поза увагою. Важливо створити освітні кампанії, які акцентують на культурній та історичній значущості цих місць, що сприятиме їх популяризації серед більш широкої аудиторії.

Ці пам'ятки можуть бути частиною розширених культурних маршрутів, на яких туристи не тільки насолоджуються архітектурною спадщиною, але й знайомляться з традиціями, ремеслами та гастрономією локальних громад. Підтримка таких пам'яток через місцеві ініціативи допоможе розвивати сільський туризм і залучити малі громади до культурного життя країни. Крім того, популяризація менш відомих об'єктів зменшує концентрацію туристичних потоків в одному регіоні, що дозволяє забезпечити стійкість і розвиток туризму в різних частинах України.

4. Цифрові технології та віртуальні тури.

Використання цифрових технологій для створення віртуальних турів є важливою частиною повоєнного відновлення туристичної інфраструктури. Оскільки фізичний доступ до деяких пам'яток може бути обмежений через пошкодження чи відстань, створення віртуальних турів стане чудовою альтернативою. За допомогою онлайн-платформ і мобільних додатків можна створити інтерактивні віртуальні тури по найвідоміших пам'ятках, які дозволять користувачам дослідити історію та культуру України без виїзду з дому. Це особливо актуально для іноземних туристів, які можуть оцінити культурну спадщину без необхідності подорожувати.

Інтеграція новітніх технологій, таких як доповнена реальність (AR) та QR-коди, що надають додаткову інформацію на місці, дозволить зробити досвід більш захопливим та інформативним. Віртуальні тури можуть включати екскурсії по музеях, замках або навіть по місцях, що були пошкоджені війною, демонструючи процес відновлення та збереження культурної спадщини. Це

також допоможе залучити молодь, яка активно користується технологіями, до вивчення історії та культури рідної країни.

5. Партнерства з місцевими громадами.

Включення місцевих громад у процес розвитку туристичних продуктів є важливим кроком у збереженні автентичності та культури кожного регіону. Місцеві жителі можуть виступати гідями на екскурсіях, представляти автентичні ремесла, організовувати майстер-класи з традиційних народних мистецтв та кулінарії. Наприклад, в Карпатах місцеві мешканці можуть проводити екскурсії по гірських селищах, розповідаючи про традиційний спосіб життя, народні промисли та природні ресурси. Це створить додаткову вартість для туристів, а також допоможе підтримати економічну стабільність у громадах, надаючи нові можливості для місцевих підприємців.

Сприятлива взаємодія з місцевими громадами дозволить підвищити рівень обізнаності про культурну спадщину, одночасно сприяючи її збереженню. Місцеві жителі також можуть бути зацікавлені в розвитку екотуризму або агротуризму, пропонуючи туристам неповторний досвід перебування на фермах чи в сільських садибах. Такий підхід допоможе забезпечити стійкий розвиток туризму, що не тільки зберігає культурну спадщину, але й сприяє економічному розвитку в малих громадах.

6. Організація фестивалів і культурних заходів.

Проведення фестивалів, ярмарків, історичних реконструкцій та концертів поблизу культурних пам'яток або в історичних місцях допоможе не лише привернути увагу туристів, а й значно підвищити популярність самих об'єктів культурної спадщини. Наприклад, фестиваль середньовічної музики та танців у замку Кам'янець-Подільського або фестиваль історичної реконструкції на території Київської фортеці може стати важливим елементом розвитку туристичних напрямків. Такі заходи також можуть включати гастрономічні фестивалі, на яких будуть представлені традиційні страви місцевої кухні, що додатково привабить відвідувачів.

Культурні заходи можуть стати каталізатором для розвитку регіонального туризму, створюючи додаткову цінність для місцевих підприємців. Важливою є

співпраця з місцевими артистами, ремісниками та бізнесами для організації культурних подій. Це дозволить створити більш персоналізований туристичний досвід і посилити зв'язок між культурною спадщиною і сучасним розвитком регіону. Тому стратегічне планування таких заходів стане важливою частиною туристичної політики країни в повоєнний період.

7. Інфраструктурний розвиток навколо пам'яток.

Інвестування в інфраструктуру є необхідною складовою розвитку туристичних напрямків. Для того щоб пам'ятки культурної спадщини стали більш доступними для відвідувачів, важливо розвивати транспортну та туристичну інфраструктуру, зокрема покращити дороги до віддалених об'єктів, забезпечити зручні паркувальні зони, облаштувати сучасні готелі та ресторани поблизу культурних пам'яток. Для великих туристичних потоків до популярних об'єктів, таких як Львів, Київ, Одеса чи Кам'янець-Подільський, особливо важливим є вдосконалення громадського транспорту та підключення до основних транспортних вузлів, що зробить подорожі комфортними і доступними.

Забезпечення комфортного доступу до пам'яток допоможе збільшити потік туристів, покращити їхній досвід перебування в Україні. Крім того, на таких об'єктах варто створювати інфраструктуру для людей з інвалідністю, що також сприятиме залученню більш широкої аудиторії. Підвищення якості сервісу навколо пам'яток і розробка нових туристичних продуктів (наприклад, спеціалізованих гастрономічних турів, еко-турів, нічних турів по містах) допоможуть підвищити рейтинг України як туристичної дестинації на міжнародному ринку.

8. Просування української спадщини на міжнародному рівні.

Для ефективного просування української культурної спадщини важливо вийти на міжнародні туристичні платформи, активно співпрацювати з іноземними туристичними агентствами та брати участь у міжнародних туристичних виставках і форумах. Це дозволить розширити географію туристів, які будуть зацікавлені в Україні, як місці з багатою історією та культурною спадщиною. Участь в міжнародних заходах дасть можливість показати

відновлені пам'ятки, нові туристичні маршрути та фестивалі, що підвищить інтерес до країни серед міжнародної аудиторії.

Крім того, просування культурної спадщини може включати створення рекламних кампаній та візуальних матеріалів, які фокусуються на унікальних культурних та історичних особливостях України, наприклад, унікальні архітектурні стилі, народні традиції, етнографічні особливості. Просування через міжнародні платформи, такі як сайти з бронюванням туристичних подорожей, соціальні мережі, туристичні блоги, допоможе підвищити поінформованість про культурні пам'ятки та привабити міжнародних туристів, що позитивно позначиться на економіці країни.

9. Інтеграція елементів культурної спадщини в освітні програми.

Інтеграція культурної спадщини в освітні програми є важливим етапом для формування у молодого покоління розуміння і поваги до історії та культури України. Включення історичних місць і культурних об'єктів до шкільних програм дозволить учням з дитинства ознайомлюватися з важливими етапами національної історії, а організація освітніх екскурсій — поглибити їхні знання і на практиці показати, як історія та культура країни зберігаються в архітектурних пам'ятках. Шкільні екскурсії можуть включати в себе відвідування замків, музеїв, фортець, місць героїчного спротиву, що сприятиме розвитку патріотизму та любові до батьківщини.

Поширення знань про культурну спадщину через освіту може також включати в себе розробку спеціальних курсів для вищих навчальних закладів, де студенти вивчатимуть не тільки історію, а й сучасні методи реставрації та збереження пам'яток. Залучення молоді до збереження культурної спадщини через освітні програми дозволить підвищити загальну обізнаність і значення цього питання на державному рівні, а також сформувати нові покоління фахівців, які зможуть працювати у сфері туризму, реставрації та збереження культурної спадщини.

10. Активне використання соціальних мереж і медіа.

Активне використання соціальних мереж і медіа є одним із найефективніших способів залучення уваги до української культурної

спадщини. Створення якісного контенту, такого як відеоблоги, фотоісторії, інтерв'ю з експертами з культурної спадщини, репортажі про реставрацію пам'яток, дозволить привернути увагу не тільки до основних туристичних точок, а й до менш відомих, але не менш важливих пам'яток. Поширення такої інформації через популярні платформи, такі як Instagram, YouTube, TikTok, допоможе залучити молодшу аудиторію та показати їм важливість збереження історії.

Соціальні мережі також дозволяють активно взаємодіяти з міжнародною аудиторією, сприяючи формуванню позитивного іміджу України як туристичної дестинації. Створення тематичних кампаній, наприклад, #ExploreUkraine або #UkraineHeritage, може стати ефективним інструментом для збору користувачів, які зацікавлені в культурному туризмі, зокрема в огляді історичних пам'яток. Таким чином, медіа стане важливим інструментом у поширенні інформації про культурну спадщину та приверненні туристів до України.

Таким чином, культурна спадщина може стати потужним чинником економічного та соціального відродження країни. Відновлення і збереження історичних пам'яток, активне залучення місцевих громад до розвитку туризму та створення нових туристичних маршрутів сприятимуть зростанню туристичного інтересу як серед українців, так і серед іноземців.

Інтеграція культурної спадщини у туристичну сферу дозволить підвищити інвестиційну привабливість регіонів, збільшити кількість робочих місць та розвинути місцеву інфраструктуру. Завдяки розвитку культурного туризму можна зберегти унікальні елементи національної ідентичності, що є важливими як для сучасних поколінь, так і для відновлення національної пам'яті. Таким чином, культурна спадщина може стати основою для економічного та соціального розвитку, забезпечуючи Україні можливість повернутись до мирного, стабільного майбутнього з повагою до власної історії та культури.

3.2. Оцифрування об'єктів культурної спадщини України як важіль розвитку внутрішнього туризму в умовах війни

З огляду на значення оцифрування для збереження культурної спадщини та розвитку туризму в умовах війни, можна виділити кілька ключових напрямків, які дозволяють максимально ефективно використовувати цифрові технології для популяризації та захисту об'єктів культурної спадщини України. Ці напрямки охоплюють як технологічні аспекти оцифрування, так і практичні стратегії, що дозволяють залучати широке коло користувачів і туристів, навіть за умов обмеженого фізичного доступу до об'єктів [37, с. 121].

Доцільно розглянути напрямки оцифрування культурних об'єктів, які можуть стати основою для розвитку внутрішнього туризму в Україні (рис. 3.2).

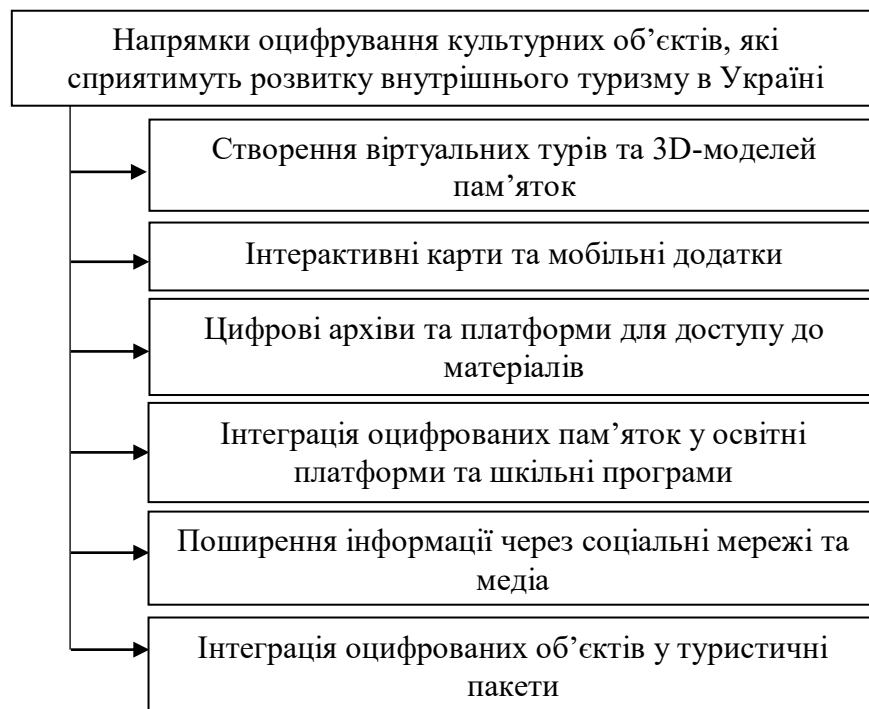

Рис. 3.2. Напрямки оцифрування культурних об'єктів, які сприятимуть розвитку внутрішнього туризму в Україні

Джерело: складено на основі [37, с. 123; 50]

Доцільно розглянути більш детально напрямки оцифрування культурних об'єктів, які сприятимуть розвитку внутрішнього туризму в Україні:

1. Створення віртуальних турів та 3D-моделей пам'яток.

Створення віртуальних турів та 3D-моделей пам'яток є важливим

напрямком оцифрування культурної спадщини, що відкриває нові можливості для внутрішнього туризму в Україні. Завдяки використанню сучасних цифрових технологій, такі проєкти дозволяють детально відтворити вигляд пам'яток і забезпечити доступ до них через інтернет. Це особливо актуально в умовах війни, коли деякі історичні об'єкти пошкоджені або перебувають у зонах, недосяжних для відвідування. Наприклад, віртуальний тур може включати інтерактивну прогулянку середньовічним замком або музеєм, де кожен елемент експозиції супроводжується інформаційними блоками, анімацією чи аудіогідом.

Такі технології не лише сприяють збереженню пам'яток, але й роблять їх доступними для широкого кола людей. Віртуальні тури дають змогу залучати туристів, які не можуть подорожувати через фізичні обмеження, географічну віддаленість або фінансові труднощі. До того ж вони стимулюють інтерес до реальних подорожей: після ознайомлення з віртуальною версією об'єкта туристи часто прагнуть побачити його на власні очі. Таким чином, це сприяє не лише популяризації культурної спадщини, а й розвитку туристичної інфраструктури навколо ключових об'єктів.

Крім того, створення 3D-моделей дозволяє документувати стан пам'яток, зберігаючи їх вигляд для майбутніх поколінь. Це має велике значення для реставраційних робіт та наукових досліджень. Віртуальні тури також можуть використовуватись у навчальних програмах, допомагаючи студентам та школярам глибше вивчати історію та культуру своєї країни. Таким чином, цей напрямок стає важливим елементом інтеграції культурної спадщини в сучасне цифрове суспільство.

2. Інтерактивні карти та мобільні додатки.

Інтерактивні карти та мобільні додатки є ключовим інструментом оцифрування культурної спадщини, спрямованим на зручність та доступність для туристів. Завдяки інтерактивним картам користувачі можуть легко знаходити пам'ятки в реальному часі, переглядати їх розташування та отримувати детальну інформацію про історію, архітектуру чи культурне значення об'єкта. Наприклад, карти можуть включати маршрути до менш

відомих пам'яток, тим самим заохочуючи мандрівників до відвідування нових місць і зменшуючи туристичне навантаження на популярні локації.

Мобільні додатки з інтерактивними функціями можуть стати незамінним помічником у плануванні подорожей. Такі додатки можуть включати аудіогіди, що забезпечують розповідь про об'єкти в режимі реального часу, функцію доповненої реальності, яка візуально відтворює історичний вигляд об'єктів, або навіть систему рекомендацій, засновану на інтересах користувача. Крім того, вони можуть пропонувати додаткові сервіси, такі як прокладання маршрутів, бронювання екскурсій чи розміщення в готелях поблизу пам'яток.

Такі технології сприяють розвитку внутрішнього туризму, забезпечуючи зручність для туристів будь-якого віку та досвіду. Інтерактивні карти і мобільні додатки також відіграють роль у популяризації культурної спадщини серед молоді, для якої цифрові інструменти є звичними. Крім того, вони стимулюють інтерес до вивчення історії України, спрощуючи доступ до інформації про культурні об'єкти, що особливо важливо в умовах війни, коли частина територій може бути недоступною для фізичного відвідування.

3. Цифрові архіви та платформи для доступу до матеріалів.

Цифрові архіви та платформи для доступу до матеріалів є важливим кроком у збереженні та популяризації культурної спадщини України. Оцифрування документів, старовинних фотографій, архітектурних планів, художніх творів та інших матеріалів дозволяє не лише створити надійну копію цих об'єктів у цифровому форматі, а й зробити їх доступними для широкого кола користувачів. Завдяки таким архівам студенти, науковці та туристи можуть знайомитися з історичними артефактами, досліджувати особливості архітектурних стилів чи аналізувати культурні явища минулого, навіть якщо оригінальні матеріали недоступні через фізичні пошкодження чи ризики, спричинені війною.

Відкриті цифрові платформи також створюють можливості для інтеграції цих матеріалів у навчальні програми, лекції, семінари та наукові дослідження. Наприклад, інтерактивні архіви можуть включати функціонал для створення віртуальних виставок, що стане додатковою цінністю для освітніх установ та

культурних закладів. Крім того, туристичні організації можуть використовувати архіви для розробки тематичних екскурсій чи презентацій про маловідомі об'єкти, залучаючи до відвідування нові групи туристів.

Такі архіви забезпечують збереження культурної спадщини для майбутніх поколінь, особливо в умовах, коли фізичні об'єкти можуть бути знищені чи пошкоджені. Вони також сприяють формуванню національної свідомості, роблячи історію доступною і зрозумілою для кожного українця. Зручний доступ до цифрових матеріалів стимулює інтерес до культурної спадщини, підтримуючи розвиток внутрішнього туризму та популяризацію історії України у світі.

4. Інтеграція оцифрованих пам'яток у освітні платформи та шкільні програми.

Інтеграція оцифрованих пам'яток у освітні платформи та шкільні програми відкриває широкі можливості для популяризації культурної спадщини серед молодого покоління. Використання цифрових технологій у навчанні дозволяє зробити історію та культуру України більш доступними й цікавими для школярів і студентів. Наприклад, віртуальні екскурсії до відомих пам'яток або інтерактивні лекції з використанням 3D-моделей культурних об'єктів створюють ефект занурення, підсилюючи емоційний зв'язок із національною спадщиною. Це також сприяє розвитку критичного мислення, дозволяючи учням аналізувати історичні події в контексті місцевої культури.

Дистанційне навчання на базі таких платформ надає можливість учням із віддалених регіонів чи малих міст знайомитися з культурними надбаннями України, які фізично можуть бути недоступними. Інтеграція оцифрованих матеріалів у шкільні програми, наприклад, через створення спеціальних навчальних модулів, сприятиме не лише популяризації історичних пам'яток, а й формуванню у дітей глибшого розуміння культурних цінностей і значення їхнього збереження.

Крім того, університети можуть використовувати такі ресурси для проведення наукових досліджень, організації семінарів чи створення мультимедійних курсів. Це допоможе зробити культурну спадщину

невід'ємною частиною освітнього процесу, сприяючи її збереженню та розвитку. У довгостроковій перспективі такі ініціативи стимулюватимуть інтерес до реальних подорожей, сприяючи розвитку внутрішнього туризму та залученню нових поколінь до вивчення та збереження спадщини.

5. Поширення інформації через соціальні мережі та медіа.

Поширення інформації про оцифровані пам'ятки через соціальні мережі та медіа відкриває значні перспективи для популяризації культурної спадщини України. Соціальні платформи, такі як Instagram, Facebook, TikTok або YouTube, дозволяють створювати і поширювати відеоролики, фотографії, інтерактивні історії та віртуальні тури, які привертають увагу широкої аудиторії. Наприклад, короткі відео про історичні об'єкти, супроводжені захопливими фактами та візуально привабливими матеріалами, можуть викликати інтерес до відвідування пам'яток навіть у тих, хто раніше не цікавився подібними місцями.

Оцифровані матеріали також можна інтегрувати у блоги, статті чи спеціальні рубрики на популярних медіа-платформах. Це не лише сприятиме залученню туристів до конкретних об'єктів, але й допоможе створити позитивний образ України на міжнародній арені. Регулярна публікація якісного контенту, такого як 3D-моделі чи історичні розповіді, сприятиме формуванню сталого інтересу до української культурної спадщини як серед вітчизняних, так і зарубіжних туристів.

Активне використання соціальних мереж також дозволяє взаємодіяти з аудиторією через коментарі, опитування чи інтерактивні конкурси. Наприклад, ініціативи зі створення користувачами власних фото чи відео на фоні оцифрованих пам'яток сприяють органічному поширенню інформації та збільшують охоплення. Такий підхід дозволяє не лише популяризувати пам'ятки, а й активно залучати громадян до процесу збереження та відновлення культурної спадщини.

6. Інтеграція оцифрованих об'єктів у туристичні пакети.

Інтеграція оцифрованих об'єктів у туристичні пакети може значно підвищити привабливість внутрішнього туризму, пропонуючи унікальний і

зручний досвід для відвідувачів. Цифрові платформи для бронювання турів можуть включати інтеграцію реальних і віртуальних об'єктів, створюючи тематичні маршрути, які поєднують фізичні екскурсії з доступом до оцифрованих матеріалів. Наприклад, туристам може пропонуватися можливість завантажити мобільний додаток, що містить 3D-моделі, історичні фотографії, аудіогіди та інформацію про кожен об'єкт, який вони відвідають під час туру.

Оцифровані пам'ятки також можна використовувати для створення нових видів туристичних пакетів, зокрема комбінованих. Наприклад, віртуальні тури можуть стати частиною попередньої підготовки туристів перед відвідуванням реальних об'єктів, допомагаючи краще зрозуміти їхню історію та культурну цінність. Це особливо актуально для важкодоступних пам'яток або тих, що перебувають у стані реконструкції чи реставрації. Такий підхід дозволяє не лише збільшити кількість потенційних відвідувачів, але й створити для них більш повний і захоплюючий досвід.

Крім того, інтеграція оцифрованих матеріалів у туристичні пакети сприяє розвитку різноманітних форматів туризму – від освітнього до культурного та розважального. Наприклад, сімейні тури можуть включати інтерактивні елементи для дітей, такі як квести або доповнену реальність, що робить відвідування пам'яток цікавим і для молодшої аудиторії. Завдяки таким ініціативам українські культурні пам'ятки можуть стати конкурентоспроможними на внутрішньому і міжнародному ринках туризму.

Ці напрямки оцифрування культурної спадщини можуть стати основою для створення сучасної та доступної туристичної інфраструктури в Україні, що сприятиме популяризації національних пам'яток та розвитку внутрішнього туризму навіть в умовах війни.

Отже, оцифрування об'єктів культурної спадщини України є важливим інструментом розвитку внутрішнього туризму в умовах війни, коли фізичний доступ до багатьох історичних пам'яток обмежений. Цей процес дозволяє створювати цифрові моделі культурних об'єктів, які можуть бути доступні для перегляду онлайн через інтернет-платформи та мобільні додатки. Оцифрування може стати важливим кроком для збереження об'єктів, пошкоджених внаслідок

військових дій, і одночасно надати можливість людям з усієї країни познайомитися з українською спадщиною без необхідності виїжджати в місце її знаходження.

Оцифровані об'єкти культурної спадщини можуть бути представлені у вигляді 3D-моделей, панорамних зображень, а також віртуальних турів, які дозволяють детально вивчати архітектурні особливості, художні елементи та історичний контекст кожної пам'ятки. Такі ресурси можуть бути інтегровані у національні та локальні туристичні платформи, де користувачі можуть отримати доступ до інтерактивних карт, що включають інформацію про пам'ятки, їхнє місце розташування, а також можливість віртуально відвідати культурні об'єкти. Це дозволить залучити внутрішніх туристів, у тому числі мешканців віддалених або тимчасово небезпечних регіонів, де фізичний доступ до пам'яток може бути обмежений через бойові дії чи інші складнощі.

В умовах війни та обмежень на переміщення оцифрування культурних об'єктів може слугувати як ефективний інструмент збереження національної ідентичності та сприяти розвитку туризму без ризику для безпеки. Більш того, використання цифрових технологій для створення віртуальних турів дозволяє організувати онлайн-події, майстер-класи та екскурсії, що можуть стати частиною культурного життя країни під час війни. Оцифровані пам'ятки також можуть бути інтегровані у навчальні програми, що дозволить підвищити рівень обізнаності молоді про культурну спадщину та сприятиме формуванню у неї любові та поваги до історії країни, навіть у складних умовах.

3.3. Розвиток довкола культурних об'єктів подієвого туризму як спосіб підвищення їх туристичної привабливості

Подієвий туризм є одним із найефективніших способів популяризації культурних об'єктів і регіонів. В Україні існує великий потенціал для організації заходів різного формату, які привертатимуть увагу не лише українців, але й іноземних туристів. Створення навколо пам'яток таких подій, як фестивалі, ярмарки, історичні реконструкції або культурні перформанси, може значно збільшити їх привабливість та залучити більше відвідувачів [5].

Такі заходи сприяють не лише зростанню туристичного потоку, але й розвитку інфраструктури регіонів, стимулюючи місцеву економіку та створюючи нові робочі місця. Крім того, вони допомагають зберігати національні традиції, популяризувати маловідомі культурні об'єкти та формувати позитивний імідж України на міжнародній арені. Вдало організовані події здатні перетворити навіть найменші міста на туристичні центри, привабливі для широкої аудиторії. Для досягнення такого ефекту важливо забезпечити якісну рекламу, розвивати інфраструктуру та інтегрувати сучасні цифрові технології, які підвищують комфорт і доступність для туристів [23, с. 159].

Створення навколо пам'яток таких подій, як фестивалі, ярмарки, історичні реконструкції або культурні перформанси, може значно збільшити їх привабливість та залучити більше відвідувачів. Однак для максимального ефекту важливо ретельно підійти до вибору форматів заходів, які відповідають особливостям культурної спадщини кожного регіону. Організовані події мають не лише розважати, але й підкреслювати унікальність місцевих традицій, історії та архітектурних об'єктів. У цьому контексті доцільно розглянути заходів, які можуть забезпечити найбільший інтерес та залучення аудиторії (рис. 3.3).

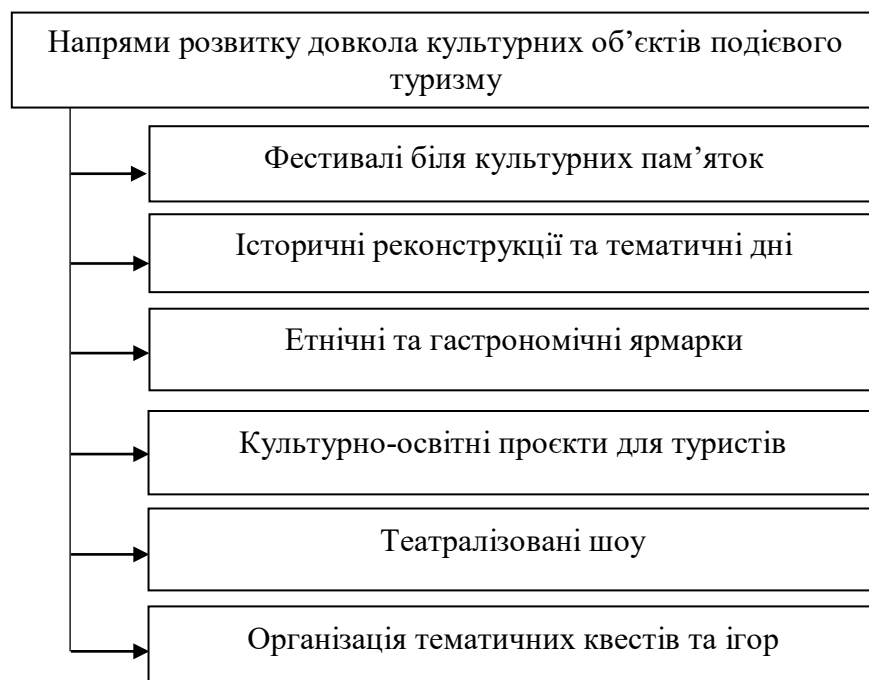

Рис. 3.3. Напрями розвитку довкола культурних об'єктів подієвого туризму

Джерело: складено самостійно

Розглянемо запропоновані напрями розвитку довкола культурних об'єктів подієвого туризму більш детально:

1. Фестивалі біля культурних пам'яток.

Україна має багату історію, яку можна ефективно популяризувати через організацію тематичних фестивалів, спрямованих на розвиток туризму, відродження національної культури та підвищення інтересу до культурних об'єктів.

1.1. Замки та фортеці України є унікальними локаціями для середньовічних фестивалів, які поєднують історичний дух із сучасними форматами розваг.

Кам'янець-Подільський. Знаменита фортеця може стати майданчиком для проведення лицарських турнірів, де професійні бійці демонструють майстерність володіння мечем, списом та луком. Ярмарки ремесел пропонують туристам скуштувати старовинні страви, придбати кераміку, вишиванки чи вироби з металу. Театралізовані вечірні шоу, можуть залучати відвідувачів до інтерактивних постановок про середньовічне життя.

Луцький замок. Средньовічна атмосфера замку дозволяє організувати фестивалі з фольклорними концертами, виступами духових оркестрів та виставками картин місцевих художників.

1.2. Козацькі фестивалі

Козацька історія є невід'ємною частиною культурної спадщини України, і її популяризація сприятиме розвитку туризму в регіонах, пов'язаних із козацькими традиціями.

Острів Хортиця. Найбільший козацький центр, що ідеально підходить для проведення заходів, присвячених побуту та військовій майстерності козаків. Інтерактивні майстер-класи можуть включати навчання володінню шаблею, стрільби з лука або плетіння батога. Програма фестивалю може бути доповнена реконструкцією козацьких обрядів, наприклад, посвяти в козаки, а також демонстрацією народних танців та пісень.

Батурин. Гетьманська столиця України, де варто проводити заходи, що

поєднують історичні лекції, театралізовані вистави та кулінарні дегустації. Відвідувачам запропонують скуштувати традиційні страви, такі як куліш, борщ, галушки, а також медовуху за автентичними рецептами. Унікальним доповненням можуть стати «козацькі змагання», такі як перегони на човнах-дубах, випробування сили на турніках чи командні ігри на швидкість і витривалість.

Загалом, тематичні фестивалі у замках і на козацьких землях є перспективними для популяризації національної культури. Їх проведення сприятиме збільшенню туристичних потоків і розвитку місцевого бізнесу. Поєднання історичних реконструкцій, майстер-класів і розважальних заходів здатне зробити такі події привабливими для широкого кола туристів.

2. Історичні реконструкції та тематичні дні.

Історичні реконструкції – це унікальний спосіб оживити минуле, зробивши його зрозумілим, захоплюючим і близьким до сучасного відвідувача. Вони не лише розважають, а й сприяють популяризації історії та залученню туристів до культурної спадщини.

2.1. Реконструкція боїв.

Фортеця Хотин, з її вражаючою історією та монументальною архітектурою, може стати ідеальним місцем для проведення масштабних історичних реконструкцій боїв. На таких заходах професійні реконструктори можуть відтворювати битви різних епох, наприклад, Хотинську битву або бої козацької доби.

Додатково можна організувати:

- тематичні виставки. Демонстрація автентичної зброї, обладунків та елементів військового спорядження різних часів;
- інтерактивні зони. Відвідувачі зможуть спробувати себе у ролі воїнів, приміряючи обладунки, беручи участь у майстер-класах зі стрільби з лука чи фехтування;
- історичні майстер-класи. навчання виготовлення простих елементів спорядження, таких як геральдичні щити, або знайомство з тактикою бою.

Окрім Хотина, потенційними локаціями можуть стати замок у Збаражі чи

Острозький замок, де також можна організовувати подібні заходи, адаптуючи їх до місцевих історичних подій.

2.2. Тематичні дні в історичних центрах.

Тематичні дні в історичних локаціях допомагають відвідувачам глибше зрозуміти культурний та соціальний контекст різних періодів. Наприклад, у Софії Київській можна провести дні, присвячені епосі Київської Русі.

Програма може включати:

- лекції та семінари. Зустрічі з істориками, презентації про розвиток ремесел, мистецтва та освіти часів Русі;
- фольклорні виступи. Автентична музика, танці та театральні постановки, що демонструють побут та обряди стародавніх слов'ян;
- виставки рукописів і артефактів. Оригінали чи репліки літописів, церковних книг, ювелірних виробів та інших пам'яток культури Русі.

Подібні заходи можуть бути організовані й у інших історичних центрах, таких як Чернігів, Львів. Наприклад, у Чернігові можна присвятити тематичний день історії оборонної архітектури, а у Львові – розвитку ремісництва та торгівлі.

Перевагами історичних реконструкцій є:

- освітня цінність. Учасники та глядачі дізнаються про деталі минулого у захопливій та інтерактивній формі;
- популяризація культурної спадщини. Такі заходи підвищують інтерес до об'єктів історичного значення;
- залучення туристів. Відвідувачі приїжджають не лише з інших регіонів України, а й з-за кордону;
- розвиток місцевого бізнесу. Під час подій збільшується попит на послуги готелів, ресторанів, сувенірні товари.

Історичні реконструкції та тематичні дні здатні перетворити культурні об'єкти на живі музеї, які приваблюють тисячі відвідувачів щороку.

3. Ремісничі та гастрономічні ярмарки

Україна має багаті гастрономічні та ремісничі традиції, які можна успішно використовувати для популяризації регіонів. Такі заходи сприяють

збереженню культурної спадщини, підтримці локального бізнесу та розвитку туристичної інфраструктури.

3.1. Гастрономічні фестивалі

Винні фестивалі в Одесі. Регіон, відомий своїми виноробними традиціями, ідеально підходить для організації фестивалів, що пропонують гостям занурення у винну культуру. Дегустаційні зони дозволять відвідувачам оцінити смак місцевих вин різних сортів. Екскурсії на виноградники із демонстрацією процесу збору винограду та виготовлення вина дадуть можливість туристам дізнатися про весь цикл виробництва. Кулінарні майстер-класи доповнять атмосферу: відвідувачі навчатимуться готувати традиційні страви, такі як одеські баклажани, чорноморська юшка чи деруни, які чудово поєднуються з вином.

Гуцульська кухня в Карпатах: гірські регіони мають унікальну кулінарну спадщину, яку можна популяризувати через гастрономічні фестивалі. Демонстрація приготування баношу на вогні, виготовлення бринзи та копчених м'ясних делікатесів стане центральною подією таких заходів. Відвідувачам запропонують інтерактивні майстер-класи з приготування місцевих страв. На ярмарках місцевих продуктів туристи зможуть придбати екологічно чисті товари: сири, мед, карпатські чаї та сувенірні вироби.

3.2. Ремісничі ярмарки.

Косівські ремесла. Косівський район (Івано-Франківська обл.) – центр традиційного ткацтва, кераміки та писанкарства. Фестивалі в цьому регіоні можуть включати демонстрацію процесу створення гончарних виробів, від замішування глини до розпису готової продукції. Відвідувачі зможуть долучитися до створення власної писанки під керівництвом майстрів або спробувати себе у ткацтві на автентичному верстаті. Така подія може стати інтерактивною: туристи зможуть не лише придбати вироби, а й побачити, як вони створюються.

Ярмарки на Полтавщині. Регіон, відомий своїми вишиванками та традиційним різьбленням по дереву, може організовувати виставки майстрів, де також представлені курси з різьблення, вишивки та створення глиняних

іграшок. Особливо популярними можуть стати дитячі майстер-класи, де юні відвідувачі створюють сувеніри власноруч.

Таким чином, гастрономічні фестивалі та ремісничі ярмарки – це не лише культурно-просвітницькі заходи, а й ефективні інструменти розвитку регіонального туризму. Такі події сприяють збереженню та відродженню локальних традицій, водночас залучаючи нову аудиторію. Поєднання кулінарних майстер-класів і ремісничих демонстрацій забезпечить унікальний досвід для туристів, що підвищить конкурентоспроможність українських регіонів на міжнародному туристичному ринку.

4. Культурно-освітні проєкти для туристів.

Культурно-освітні ініціативи є важливою частиною сучасного туризму, оскільки дозволяють поєднати пізнання історії з цікавими інтерактивними заходами. Вони допомагають туристам краще розуміти локальну культуру та історичну спадщину, залучаючи їх до активного досвіду.

4.1. Освітні воркшопи та тренінги.

Воркшопи в історичних пам'ятках: у старовинних соборах або замках можна організувати лекції та тренінги, присвячені культурі й мистецтву різних епох. У Софії Київській туристам можна запропонувати майстер-класи з каліграфії на основі старослов'янських текстів. У Палаці Потоцьких у Львові – навчальні лекції про мистецтво бароко із практичними заняттями з малювання.

Курси традиційних ремесел. У Карпатах можна створити навчальні програми для виготовлення ліжників або різьблення по дереву. У Полтавській області – курси виготовлення кераміки з використанням старовинних технік.

4.2. Тематичні освітні тури

У музеї в Пирогові можна створити інтерактивні програми, які включають відвідини старовинних хат, дегустацію традиційних страв і знайомство з технологіями виготовлення сільськогосподарських знарядь.

Отже, культурно-освітні проєкти сприяють розвитку туризму через залучення гостей до активного вивчення культурної спадщини. Вони допомагають регіонам демонструвати свою унікальність та залучати туристів з різними інтересами. Поєднання розважальних та освітніх елементів робить

туризм цікавішим для широкої аудиторії, водночас сприяючи збереженню культурної спадщини.

5. Театралізовані шоу.

Театралізовані вистави стають не лише яскравими розвагами для туристів, а й потужним засобом популяризації історії та культури. Вони дозволяють залучити гостей до участі в подіях минулого, створюючи незабутні враження.

5.1. Відтворення історичних подій.

Замок Паланок. Організація вистав, які відтворюють сцени із життя угорських аристократів. Виступи можуть включати історичні бали, переговори та сценки про укладення союзів. Глядачі зможуть взяти участь у майстер-класах із придворного етикету чи навчитися старовинним танцям.

Батурин. Проведення театралізованих реконструкцій Гетьманської ради. Вистави можуть включати дебати гетьманів, інтриги та обряди посвяти в козаки. Доповненням можуть стати інтерактивні експозиції, де туристи можуть спробувати написати листа за допомогою гусячого пера або ознайомитися зі старовинними документами.

Хотинська фортеця. Інсценізація битви між арміями, де використовується автентична зброя і костюми. Завдяки участі професійних реконструкторів, такі події стануть захоплюючим видовищем для туристів.

5.2. Культурні перформанси із сучасними технологіями.

Лазерне шоу «Давні цивілізації України». У степах Запоріжжя можна організувати мультимедійне шоу, що поєднує лазерні інсталяції та 3D-анімацію для представлення життя Трипільської культури, скіфів, сарматів та античних міст Причорномор'я. Захід може супроводжуватися етнічною музикою та розповідями про археологічні відкриття.

Відеомапінг «Історія у світлі». У Кам'янці-Подільському створити шоу з проєкціями на стінах фортеці, що показує історичні події епохи князів та козацтва. Аудіосупровід може включати реконструкції мов і звуків тих часів.

Імерсивні екскурсії «Світ прадавніх». У Національному музеї історії України організувати інтерактивний простір із використанням доповненої

реальності, щоб оживити культурну спадщину скіфів, античних міст Ольвії та Херсонеса. Відвідувачі зможуть побачити, як виглядали міста, храми та побут.

Фестиваль «Мости культур». У Львові провести фестиваль, присвячений культурному обміну між різними цивілізаціями, які жили на території України. Сучасні технології, як-от голографічні інсталяції, можуть відтворювати побут Трипільців, бойові сцени скіфів і мистецтво грецьких колоній.

Світлове шоу «Княжі часи». У Києві можна провести проєкцію, яка відтворює ключові моменти життя київських князів: прийняття християнства Володимиром Великим, будівництво Софії Київської Ярославом Мудрим, переможні битви Святослава. Звуковий супровід – давньоруські гусли, дзвони та хоровий спів, що занурює глядачів у атмосферу Київської Русі.

Таким чином, театралізовані шоу є одним із найефективніших способів популяризації історії, адже вони забезпечують емоційний зв'язок із культурною спадщиною. Поєднання театрального мистецтва з сучасними технологіями значно розширює аудиторію, роблячи події цікавими для людей різного віку та культурного рівня. Залучення туристів до інтерактивних перформансів та реконструкцій сприяє розвитку не лише туризму, а й освітнього аспекту, пробуджуючи інтерес до історії та культури України.

6. Тематичні квести та ігри.

Тематичні квести та інтерактивні ігри є унікальним форматом залучення туристів до активного вивчення історії, культури та традицій регіону. Такі заходи зацікавлюють як молодь, так і сімейну аудиторію.

6.1. Історичні квести в замках.

«Таємниці Луцького замку». Учасники досліджують замкові підземелля, шукаючи приховані кімнати, ключі та артефакти, які розкривають стародавні легенди. Завдання можуть включати розгадування шифрів, відновлення геральдичних символів чи складання мапи скарбів.

«В обороні Хотинської фортеці». Квест, який занурює учасників в атмосферу облоги замку. Туристи виконують ролі захисників фортеці, вирішуючи стратегії оборони та виконуючи завдання, що імітують середньовічні випробування.

6.2. Міські інтерактивні ігри.

«Містерія старого Львова». Учасники стають частиною міської легенди, шукаючи «зниклі» архітектурні символи або слідує підказкам, що ведуть до визначних історичних місць. Такий квест може бути адаптований для використання мобільного додатку з аудіо- та відеогідами.

«Київська спадщина». Інтерактивна гра, що охоплює ключові історичні пам'ятки столиці. Туристи отримують завдання в різних точках маршруту, наприклад, на території Софії Київської чи Золотих Воріт. Гра включає елементи розпізнавання архітектурних елементів та пошуку “скарбів” княжих часів.

6.3. Природні маршрути-квести.

«Карпатський шлях через віки». Туристичний маршрут-квест, що дозволяє досліджувати карпатські легенди та традиції. Учасники зупиняються на етнічних локаціях, виконують завдання, пов'язані з народними традиціями, і насолоджуються красою природи.

«Слідами козаків на Хортиці». Квест, що відтворює побут козаків, включає інтерактивні випробування, такі як стрільба з лука, пошук «скарбу коша» чи відтворення старовинних козацьких пісень.

6.4. Сучасні технології в квестах.

Доповнена реальність у Дрогобичі. Туристи, використовуючи мобільний додаток, можуть бачити вулиці міста такими, якими вони були кілька століть тому. AR-елементи відтворюють історичні події або легендарних постатей, які “розповідають” про важливі події минулого.

VR-екскурсії в Одесі. Віртуальні подорожі, що дозволяють “відвідати” місця, які зникли або перебувають у реконструкції. Наприклад, туристи можуть побачити, як виглядав Приморський бульвар у XIX столітті.

Загалом, квести та інтерактивні ігри дозволяють залучити різні вікові категорії туристів. Використання технологій AR і VR створює інноваційний досвід і підвищує інтерес до регіонів. Історично-культурні квести сприяють збереженню спадщини через популяризацію знань. Організація таких заходів створює можливість для регіонів підвищити свою туристичну привабливість і

забезпечити сталий розвиток місцевих громад [6, с. 235].

Таким чином, кожен із запропонованих заходів сприятиме збереженню культурної спадщини та її популяризації, створюючи нові можливості для залучення туристів і розвитку регіонів в повоєнний період.

Отже, розвиток подієвого туризму довкола культурних пам'яток України відкриває широкі можливості для створення унікальних туристичних пропозицій. Це допоможе не лише популяризувати національну спадщину, а й інтегрувати її у сучасну економіку через розвиток інфраструктури та залучення інвестицій.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у підприємствах та організаціях туристичної галузі

Стан охорони праці в туристичній галузі визначається рівнем дотримання нормативно-правових актів, організацією робочого середовища та впровадженням заходів безпеки для персоналу. Особливістю цієї галузі є багатофункціональний характер діяльності, що включає роботу готелів, ресторанів, туристичних агентств і транспортних компаній. Кожен із цих напрямів має власні ризики, які потребують детального аналізу та відповідних рішень.

Стан охорони праці в туристичній галузі залежить від ідентифікації ризиків, дотримання нормативів та впровадження сучасних методів безпеки. Основні аспекти аналізу:

1. Оцінка ризиків:

– виявлення потенційних загроз. На цьому етапі визначаються можливі небезпеки, які можуть виникнути в процесі роботи. Це можуть бути травми через порушення правил безпеки, ризики виникнення пожеж через несправність електрообладнання, а також інші загрози, які стосуються здоров'я працівників та клієнтів у туристичній галузі. Важливо ретельно проаналізувати специфіку кожного робочого процесу для ідентифікації всіх можливих ризиків;

– аналіз ймовірності ризиків і їхніх наслідків. Після виявлення загроз необхідно оцінити, наскільки ймовірно, що вони можуть реалізуватися, і який вплив матимуть на працівників або підприємство в цілому. Для цього використовуються дані про попередні інциденти, статистичні аналізи та експертні оцінки. Аналіз дозволяє визначити найбільш критичні ризики, що потребують першочергової уваги;

– запровадження заходів для мінімізації небезпек. Розробка та впровадження заходів для зниження ймовірності реалізації ризиків або їхнього впливу. Це може включати модернізацію обладнання, використання більш

безпечних матеріалів, навчання персоналу з правил безпеки, а також забезпечення працівників засобами індивідуального захисту. Ефективність цих заходів необхідно постійно оцінювати та вдосконалювати.

2. Дотримання нормативів:

– виконання вимог законодавства та галузевих стандартів: Підприємства туристичної галузі повинні дотримуватись чинних законів і нормативних актів, які регулюють безпеку праці, санітарні та пожежні вимоги. Наприклад, забезпечення належного стану евакуаційних шляхів, регулярна перевірка пожежних систем, дотримання стандартів харчової безпеки у закладах харчування, а також відповідність робочих місць встановленим санітарним нормам. Виконання цих вимог гарантує безпеку як працівників, так і клієнтів;

– розробка внутрішніх процедур і контроль за їхнім виконанням: Організації повинні створити власні інструкції, положення та процедури з охорони праці та виробничої санітарії, які відповідають чинним нормативам. Ці документи мають охоплювати ключові аспекти безпеки, включаючи інструктажі для персоналу, порядок дій у разі надзвичайних ситуацій та заходи профілактики. Окрім розробки процедур, важливо забезпечити регулярний контроль їх виконання через перевірки, внутрішні аудити та моніторинг. Це допоможе своєчасно виявляти порушення та усувати їх.

3. Навчання працівників:

– регулярні тренінги з правил безпеки. Працівників необхідно періодично навчати основам безпечної поведінки на робочих місцях. Це стосується правил поводження з технікою, протипожежного захисту, надання першої допомоги та дій у разі надзвичайних ситуацій;

– робота з обладнанням. Тренінги мають охоплювати правильне використання інструментів, механізмів та іншого обладнання, щоб уникнути поломок або травм. Особлива увага приділяється складним пристроям, таким як кухонне чи електричне обладнання;

– профілактика травм. Працівникам роз'яснюють, як уникати травматичних ситуацій, дотримуватися ергономіки робочих місць і уникати

перевантажень. Включаються рекомендації щодо правильної організації праці для мінімізації ризиків;

- харчові норми. Для співробітників, які працюють із продуктами, важливим є знання санітарних правил і стандартів харчової безпеки. Це включає зберігання, обробку та подачу їжі з урахуванням гігієнічних норм.

Таке навчання дозволяє підвищити рівень компетентності працівників і забезпечити дотримання безпечних умов праці.

4. Проведення перевірок:

- інспекції робочих місць та обладнання. Регулярні перевірки умов праці, технічного стану обладнання та дотримання вимог безпеки допомагають своєчасно виявляти порушення та запобігати аваріям. Інспекції охоплюють робочі зони, місця відпочинку працівників, кухонні приміщення та інші ділянки, де можуть виникнути ризики.

5. Впровадження процедур:

- розробка інструкцій з охорони праці.

6. Моніторинг і покращення:

- постійний перегляд заходів безпеки відповідно до змін у законодавстві та специфіки галузі.

Для забезпечення безпеки працівників і туристів, а також підвищення якості наданих послуг необхідно реалізувати низку заходів. Основні напрями покращення спрямовані на усунення виявлених недоліків, вдосконалення існуючих підходів та запровадження інноваційних рішень у сфері охорони праці:

1. Запровадження автоматизованих систем моніторингу умов праці:

- використання сучасних технологій для автоматичного збору даних про стан робочих зон (температура, рівень шуму, якість повітря). Це дозволяє оперативно виявляти потенційно небезпечні умови;

- інтеграція датчиків і систем сповіщення, які сигналізують про перевищення допустимих норм. Наприклад, система може повідомляти про задимлення або витік небезпечних речовин;

- розробка програмного забезпечення, що аналізує отримані дані та

пропонує рекомендації для усунення ризиків.

2. Створення безпечних зон відпочинку для працівників:

- організація спеціально облаштованих місць для відпочинку з комфортними меблями, вентиляцією та елементами звукоізоляції. Це сприяє зниженню втоми та покращенню психологічного стану працівників;
- облаштування зон відповідно до норм ергономіки, що запобігає виникненню професійних захворювань. Наприклад, встановлення масажних крісел чи обладнання для розслаблення;
- забезпечення доступу до питної води, аптечок та іншого необхідного для підтримання здоров'я працівників у зонах відпочинку.

3. Інвестиції в сучасне обладнання та захисні засоби:

- придбання техніки з підвищеним рівнем безпеки, яка зменшує ризик травматизму. Наприклад, нові моделі кухонного обладнання з системами автоматичного вимкнення;
- закупівля індивідуальних засобів захисту (каски, рукавички, захисні окуляри), які відповідають сучасним стандартам якості;
- проведення регулярного обслуговування та оновлення обладнання, щоб уникнути його зносу чи поломок.

4. Активізація контролю з боку керівництва та регуляторних органів:

- запровадження регулярних перевірок умов праці, які проводять як внутрішні служби підприємства, так і зовнішні контролюючі органи;
- встановлення відповідальності керівників за дотримання норм охорони праці у підпорядкованих їм підрозділах;
- впровадження системи звітності, що дозволяє відстежувати виконання заходів безпеки та фіксувати виявлені порушення.

5. Розробка заходів для підвищення культури безпеки серед працівників:

- організація конкурсів або програм лояльності, спрямованих на популяризацію безпечної поведінки серед персоналу;
- проведення інформаційних кампаній, лекцій і тренінгів, які підвищують обізнаність працівників про важливість дотримання правил безпеки.

Такі заходи допоможуть підвищити рівень безпеки працівників, покращити якість послуг та зміцнити репутацію підприємств туристичної галузі.

4.2. Пожежна безпека

Пожежна безпека є однією з найважливіших складових загальної безпеки в туристичній галузі, оскільки забезпечує не тільки захист працівників і відвідувачів, а й збереження майна та репутації підприємства. У туристичних закладах, таких як готелі, ресторани, музеї та атракціони, особливу увагу слід приділяти як запобіганню пожежам, так і швидкому реагуванню на надзвичайні ситуації. Врахування специфіки кожного типу об'єкта, розробка детальних планів пожежної безпеки, а також навчання персоналу є важливими етапами у формуванні ефективної стратегії безпеки.

Основні напрямки пожежної безпеки в туристичній галузі включають:

1. Планування та проектування.

Одним з основних етапів забезпечення пожежної безпеки є правильне планування і проектування будівель. Під час будівництва чи реконструкції туристичних об'єктів потрібно дотримуватися вимог щодо розташування виходів, евакуаційних шляхів та розміщення засобів пожежогасіння. Встановлення пожежних систем, таких як спринклерні системи, пожежна сигналізація та автоматичні системи витяжки, повинно бути виконано з урахуванням найновіших стандартів безпеки.

Крім того, необхідно передбачити протипожежні двері, вогнегасники та інші засоби гасіння пожеж, які повинні бути доступними та легко використовуваними в разі потреби. Проектування таких систем на етапі будівництва дозволяє уникнути багатьох ризиків у майбутньому.

2. Запобігання пожежам.

Запобігання пожежам є надзвичайно важливим аспектом.

— регулярне обслуговування та перевірка пожежних систем. Всі пожежні системи, включаючи пожежну сигналізацію, спринклерні системи, детектори диму та інші засоби захисту, повинні проходити планові перевірки та технічне

обслуговування. Це охоплює заміну батарейок у детекторах диму, перевірку справності спринклерів та забезпечення доступу до вогнегасників у разі потреби;

- перевірка електричних систем. Регулярні інспекції електричних мереж на предмет перевантаження, коротких замикань або інших потенційно небезпечних ситуацій є важливими для запобігання пожежам, спричиненим електричними несправностями. Перевірка та обслуговування електрообладнання мають проводитися фахівцями;

- безпечна експлуатація кухонного обладнання. Кухонне обладнання, зокрема плити, фритюрниці та інші прилади, повинні експлуатуватися відповідно до технічних стандартів безпеки. Регулярне очищення від жиру та перевірка ефективності вентиляційних систем значно знижують ризик виникнення пожеж на кухні;

- розробка плану евакуації та тренування персоналу. Кожен туристичний об'єкт повинен мати чітко визначений план евакуації, який включає оптимальні маршрути виходу, визначення точок збору та чіткі інструкції для всіх працівників. Регулярні тренування для персоналу забезпечують їх готовність до швидкого реагування в разі пожежі;

- контроль за небезпечними матеріалами. Установи повинні проводити регулярні перевірки та контролювати доступ до потенційно небезпечних матеріалів, таких як вибухові або легкозаймисті речовини. Забезпечення відповідних заходів безпеки для зберігання та використання таких матеріалів є важливим елементом системи запобігання пожежам.

3. Підготовка до пожежних інцидентів.

Ключовим аспектом є підготовка персоналу до дій у разі пожежі. Це включає навчання правильному виклику пожежної служби, використанню вогнегасників та наданню першої допомоги постраждалим. Підготовленість персоналу знижує час реакції та забезпечує ефективність дій під час пожежі. Навчання повинне включати реальні сценарії, що допоможуть працівникам закладу залишатися спокійними та впевненими під час реальної надзвичайної ситуації.

4. Пожежні вправи та навчання.

Регулярні пожежні вправи є важливою частиною підтримки високого рівня готовності. Працівники туристичних підприємств повинні регулярно брати участь у таких тренуваннях. Це не тільки покращує їх навички, але й підвищує загальну свідомість щодо важливості пожежної безпеки. Під час вправ перевіряються дії співробітників у різних умовах, а також правильність використання засобів пожежогасіння.

5. Документування та оцінка ризиків.

Кожен туристичний заклад має вести детальну документацію щодо своїх заходів з пожежної безпеки. Це включає оцінку ризиків, розробку та оновлення планів евакуації, протоколи інспекцій та контрольні списки. Документування допомагає систематично відслідковувати вжиті заходи та забезпечує можливість швидкої реакції на будь-які порушення або загрози.

6. Співпраця з пожежною службою.

Співпраця з місцевими пожежними службами є ще одним важливим аспектом. Підприємства туристичної галузі повинні підтримувати постійний контакт з пожежними органами, проводити спільні інспекції та отримувати консультації щодо покращення безпеки. Це дозволяє своєчасно виявляти можливі проблеми та отримувати рекомендації щодо вдосконалення систем пожежної безпеки.

Отже, забезпечення пожежної безпеки у туристичній галузі є надзвичайно важливим завданням для кожного підприємства. Запобігання пожежам, правильно розроблені плани евакуації та навчання персоналу допомагають знижувати ризики та забезпечувати безпеку для всіх, хто знаходиться в туристичному закладі. Однак не менш важливо постійно підтримувати високі стандарти безпеки, впроваджуючи новітні технології та методи, проводячи регулярні перевірки і тренування, а також співпрацюючи з місцевими пожежними службами для забезпечення ефективної боротьби з надзвичайними ситуаціями.

4.3. Інструкція з охорони праці для менеджера з туризму

Охорона праці є важливим елементом організації роботи в будь-якій сфері, зокрема й у туризмі. Забезпечення безпеки праці сприяє збереженню здоров'я співробітників, підвищує ефективність роботи та зменшує ризики виникнення нещасних випадків. Для менеджерів з туризму, які виконують широкий спектр завдань, дотримання правил охорони праці є обов'язковим аспектом професійної діяльності.

Менеджери повинні виконувати свої обов'язки з урахуванням основних принципів безпеки та використовувати сучасні підходи до організації робочого процесу. Важливо своєчасно оцінювати потенційні ризики, забезпечувати використання безпечного обладнання та дотримуватися правил експлуатації робочого місця.

Можливим варіантом покращення системи охорони праці є створення комплексних програм навчання, розробка рекомендацій з попередження ризиків і регулярний моніторинг умов праці. Такий підхід дозволяє підвищити рівень безпеки та зменшити кількість потенційних загроз на робочому місці.

Інструкція з охорони праці для менеджера з туризму є необхідним документом, що встановлює правила та вимоги для забезпечення безпеки та збереження здоров'я працівників. Робота менеджера пов'язана з використанням офісного обладнання, тривалим перебуванням за комп'ютером, спілкуванням із клієнтами та організацією різноманітних заходів, що може створювати потенційні ризики для здоров'я. Тому доцільно розглянути приклад такої інструкції.

Інструкція з охорони праці для менеджера з туризму

1. Вступ.

1.1. Загальна інформація про роботу менеджера з туризму.

Робота менеджера з туризму передбачає організацію туристичних подорожей, комунікацію з клієнтами та використання офісного обладнання.

1.2. Визначення та цілі інструкції.

Ця інструкція встановлює правила охорони праці для забезпечення безпечних умов роботи, мінімізації ризиків нещасних випадків і захисту

здоров'я працівників.

2. Організаційні аспекти.

2.1. Відповідальність за охорону праці.

Керівник туристичного агентства відповідає за створення безпечних умов роботи, проведення інструктажів та навчання.

2.2. Структура управління охороною праці.

Управління охороною праці включає спеціаліста з охорони праці, керівника офісу та відповідальних осіб у відділах.

2.3. Зв'язок з іншими відділами.

Менеджер з туризму співпрацює з адміністрацією, юридичним відділом та службами технічної підтримки для забезпечення дотримання норм безпеки.

3. Ідентифікація небезпек.

3.1. Аналіз робочих місць.

Потенційні небезпеки включають:

- тривалу роботу за комп'ютером (ризик розвитку захворювань опорно-рухового апарату та зору);
- роботу з офісним обладнанням (ризик ураження струмом або механічних пошкоджень).

3.2. Можливі фактори ризику:

- фізичні: неякісне освітлення, шум;
- ергономічні: неправильна організація робочого місця;
- біологічні: контакти з великою кількістю клієнтів у період епідемії.

4. Заходи безпеки та запобігання.

4.1. Загальні правила безпеки:

- дотримуватись правил ергономіки на робочому місці;
- уникати перевтоми, робити перерви кожну годину.

4.2. Використання захисних засобів:

- за необхідності використовувати санітайзери, маски або рукавички.

4.3. Експлуатація обладнання:

- використовувати тільки справне обладнання;
- не залишати техніку увімкненою без нагляду.

4.4. Правила пожежної безпеки:

- знати розташування вогнегасників і план евакуації;
- у разі пожежі негайно викликати 101 і дотримуватись інструкцій евакуації.

5. Контроль та нагляд.

5.1. Перевірка технічного стану:

- регулярно перевіряти справність комп'ютерного обладнання, електромережі та меблів.

5.2. Інспекції та аудити:

- щоквартально проводити аудит дотримання вимог охорони праці.

5.3. Реєстрація нещасних випадків:

- усі нещасні випадки реєструються в журналі та розслідуються відповідно до законодавства.

6. Навчання та підготовка.

6.1. Навчання працівників:

- усі працівники проходять інструктаж із питань безпеки праці.

6.2. Практичні тренування:

- проводити навчання щодо використання вогнегасників, евакуації та першої допомоги.

6.3. Перша медична допомога:

- менеджери зобов'язані знати основні принципи надання допомоги у разі травм чи нещасних випадків.

7. Документація та звітність.

7.1. Зберігання документів:

- усі акти, журнали інструктажів і звіти зберігаються відповідальною особою.

7.2. Звітність:

- своєчасно подавати звіти про виконані заходи з охорони праці, зафіксовані нещасні випадки та їх розслідування.

Таким чином, інструкція з охорони праці є важливим елементом забезпечення безпечної та комфортної роботи менеджера з туризму. Її

виконання дозволяє уникнути ризиків для здоров'я працівників, забезпечити ефективну діяльність компанії та підвищити якість надання туристичних послуг.

Дотримання вимог інструкції сприяє формуванню культури безпеки, створенню належних умов праці та підвищенню рівня відповідальності працівників. Завдяки цьому знижується ризик аварійних ситуацій, травмувань і конфліктів на робочому місці.

Компанія може впровадити й додаткові заходи, такі як регулярні тренінги, навчання першої медичної допомоги та аудит безпеки, що дозволить удосконалити систему охорони праці та забезпечити ще вищий рівень захисту працівників.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу зробити наступні висновки:

1. Культурна спадщина є ключовим елементом, що формує ідентичність нації, зберігає пам'ять, історичну самобутність та сприяє сталому розвитку суспільства. Вона не лише є символом минулих епох, а й виконує важливу соціальну, культурну та економічну функцію, стимулюючи розвиток туризму, освіти та міжкультурного діалогу.

Культурна спадщина поділяється на два основні види: матеріальна та нематеріальна.

Матеріальна культурна спадщина включає об'єкти, які мають фізичне вираження, і зазвичай до неї відносять: архітектурні об'єкти, археологічні об'єкти, об'єкти монументального мистецтва, ландшафти та природно-антропогенні об'єкти.

Нематеріальна культурна спадщина охоплює духовні та культурні надбання, які не мають фізичного прояву, але є невід'ємною частиною національного характеру. До цієї категорії належать: традиції та звичаї, мова та усна історія, ремесла та мистецтво, кулінарні традиції.

2. Значення культурної спадщини у формуванні туристичної привабливості регіонів країни полягає в наступному: унікальність і ідентичність, залучення туристів, підтримка місцевої економіки, розвиток інфраструктури, соціальна згуртованість, освітній аспект, екологічна свідомість, крос-культурний обмін, підтримка місцевих традицій, формування іміджу регіону.

3. Вплив культурної спадщини на розвиток внутрішнього туризму є багатограним: культурна спадщина формує туристичні маршрути, що відображають історію, традиції та цінності регіонів; сприяє залученню місцевих жителів до туристичного бізнесу та розвитку місцевої економіки; підтримує збереження історичних пам'яток і традицій; забезпечує організацію культурних заходів, фестивалів і виставок; сприяє створенню партнерств між державними органами, бізнесом і громадами; стає основою для освітніх програм та екскурсій; сприяє створенню інноваційних туристичних продуктів із

використанням сучасних технологій, забезпечує розвиток різних видів туризму: культурного, історичного, гастрономічного, екологічного тощо, сприяє екологічним ініціативам і розвитку сталого туризму, формує ідентичність місцевих громад і зміцнює соціальні зв'язки, забезпечує економічний ріст і створення робочих місць у регіонах, сприяє інтеграції культурних і економічних процесів, популяризує регіони та створює їх позитивний імідж.

Всі ці аспекти підкреслюють важливість збереження та популяризації культурної спадщини як основи для сталого розвитку внутрішнього туризму в Україні.

4. Культурна спадщина України є відображенням її багатой історії, що постійно змінювалася під впливом зовнішніх факторів і внутрішніх трансформацій. Завдяки цій різноманітності українська культура має неповторний характер, який стає цінним як для самих українців, так і для міжнародної спільноти.

До Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включено 8 найвідоміших культурно-архітектурних та природних пам'яток України, серед яких:

- Собор Св. Софії, Києво-Печерська лавра та прилеглі монастирські споруди» (з 1990 року);
- Геодезична «Дуга Струве» (з 2005 року);
- Ансамбль історичного центру міста Львів (з 1998 року);
- Природний об'єкт: «Букові праліси Карпат та древні букові ліси Німеччини» (з 2011 року);
- «Резиденція Далматинських та Буковинських митрополитів» (зараз – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича) (з 2011 року);
- «Стародавнє місто Херсонес Таврійський та його хора» (з 2013 року);
- «Дерев'яні церкви Карпатського регіону України та Польщі», спільна українсько-польська номінація (з 2013р.)

Основними проблемами використання національної культурної спадщини для розвитку внутрішнього туризму в Україні є: нестача фінансування, поганий стан інфраструктури, відсутність популяризації, невідповідність запитам туристів, екологічні та соціальні виклики, військові дії.

5. В умовах війни проблема збереження й відновлення культурної спадщини набуває особливого значення. Російська агресія завдає істотної шкоди нашій культурній спадщині, знищуючи і пошкоджуючи неоціненні пам'ятки культури й історії.

За період із 24 лютого 2022 року до 25 квітня 2024 року РФ зруйнувала чи пошкодила 1062 об'єкти культурної спадщини України.

Окрім загальних втрат, аналіз свідчить про те, що найбільш постраждали пам'ятки архітектури та містобудування, а також об'єкти, пов'язані з історією.

Найбільше пам'яток культурної спадщини постраждало на Харківщині, де зафіксовано 299 зруйнованих або пошкоджених об'єктів. Наступними за кількістю втрат є Херсонщина (144 об'єкти), Донеччина (125), Одещина (115) та Чернігівщина (71). Також значні руйнування сталися в Київській області та Києві, де постраждало 69 пам'яток.

6. До основних викликів і перешкод у відновленні культурної спадщини в умовах повоєнного періоду слід віднести: фізичні пошкодження; економічні обмеження; соціальні виклики; нехтування традиціями; політичні і правові бар'єри; екологічні ризики.

7. Основні аспекти впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище можна розподілити на позитивні та негативні аспекти.

Позитивний вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище проявляється зазвичай в наступному: фінансування охорони природи; підвищення екологічної обізнаності; стимулювання сталого розвитку; розвиток інфраструктури; збереження культурної спадщини.

Негативні впливи туристичної діяльності на навколишнє середовище можуть проявлятися в наступному: забруднення повітря; забруднення води; вплив на біорізноманіття; ерозія ґрунтів; використання природних ресурсів; зміни в ландшафті; соціокультурний вплив.

8. Війна в Україні завдала значної шкоди культурній спадщині країни, залишивши за собою зруйновані храми, пошкоджені архітектурні пам'ятки та втрачені безцінні експонати музеїв. Ці історичні та культурні об'єкти не лише є важливою частиною національної пам'яті, а й символізують силу та

ідентичність українського народу. Після завершення воєнних дій перед країною постане завдання не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, а й збереження цих культурних символів для наступних поколінь.

Пропозиції та рекомендації щодо використання культурної спадщини у процесі формування туристичної привабливості регіональних дестинацій в Україні в повоєнний період передбачають декілька ключових напрямів: реставрація та збереження об'єктів культурної спадщини; створення тематичних маршрутів; популяризація маловідомих пам'яток; цифрові технології та віртуальні тури; партнерства з місцевими громадами; організація фестивалів і культурних заходів; інфраструктурний розвиток навколо пам'яток; просування української спадщини на міжнародному рівні; інтеграція елементів культурної спадщини в освітні програми; активне використання соціальних мереж і медіа.

9. З огляду на значення оцифрування для збереження культурної спадщини та розвитку туризму в умовах війни, можна виділити кілька ключових напрямків, які дозволяють максимально ефективно використовувати цифрові технології для популяризації та захисту об'єктів культурної спадщини України: створення віртуальних турів та 3D-моделей пам'яток; інтерактивні карти та мобільні додатки; цифрові архіви та платформи для доступу до матеріалів; інтеграція оцифрованих пам'яток у освітні платформи та шкільні програми; поширення інформації через соціальні мережі та медіа; інтеграція оцифрованих об'єктів у туристичні пакети.

10. Створення навколо пам'яток таких подій, як фестивалі, ярмарки, історичні реконструкції або культурні перформанси, може значно збільшити їх привабливість та залучити більше відвідувачів. Однак для максимального ефекту важливо ретельно підійти до вибору форматів заходів, які відповідають особливостям культурної спадщини кожного регіону. Організовані події мають не лише розважати, але й підкреслювати унікальність місцевих традицій, історії та архітектурних об'єктів. У цьому контексті доцільно розглянути заходів, які можуть забезпечити найбільший інтерес та залучення аудиторії: фестивалі біля культурних пам'яток; історичні реконструкції та тематичні дні; етнічні та

гастрономічні ярмарки; культурно-освітні проєкти для туристів; театралізовані шоу; організація тематичних квестів та ігор.

11. Стан охорони праці в туристичній галузі залежить від ідентифікації ризиків, дотримання нормативів та впровадження сучасних методів безпеки. Основні аспекти аналізу: оцінка ризиків; дотримання нормативів; навчання працівників; проведення перевірок; впровадження процедур; моніторинг і покращення.

Для забезпечення безпеки працівників і туристів, а також підвищення якості наданих послуг необхідно реалізувати низку заходів. Основні напрями покращення спрямовані на усунення виявлених недоліків, вдосконалення існуючих підходів та запровадження інноваційних рішень у сфері охорони праці: запровадження автоматизованих систем моніторингу умов праці; створення безпечних зон відпочинку для працівників; інвестиції в сучасне обладнання та захисні засоби; активізація контролю з боку керівництва та регуляторних органів; розробка заходів для підвищення культури безпеки серед працівників.

12. Основні напрямки пожежної безпеки в туристичній галузі включають: планування та проектування; запобігання пожежам; підготовка до пожежних інцидентів; пожежні вправи та навчання; документування та оцінка ризиків; співпраця з пожежною службою.

13. Інструкція з охорони праці є важливим елементом забезпечення безпечної та комфортної роботи менеджера з туризму. Її виконання дозволяє уникнути ризиків для здоров'я працівників, забезпечити ефективну діяльність компанії та підвищити якість надання туристичних послуг.

Дотримання вимог інструкції сприяє формуванню культури безпеки, створенню належних умов праці та підвищенню рівня відповідальності працівників. Завдяки цьому знижується ризик аварійних ситуацій, травмувань і конфліктів на робочому місці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипова Є. О., Клевчук О. О. Державне регулювання у сфері охорони культурної спадщини України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 13-14. С. 51–57.
2. Бірзова О. Історико-культурна спадщина України: цифрові технології збереження та популяризація в умовах воєнних дій. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2023. № 26(5). С. 90–94.
3. Борисенко В., Борисенко М. Нематеріальна культурна спадщина українців (регіональний аналіз прояву). *Український географічний журнал*. 2022. № 2(118). С. 73-81.
4. Вербицька П., Гнідик І., Годованська О., Курдина Ю., Салюк, А. Культурна спадщина України: інноваційні підходи та сталий розвиток: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2022. 148 с.
5. Від архітектури до віртуальних архівів: як Україна захищає культурні цінності. URL: https://lb.ua/culture/2022/04/01/511860_vid_arhitektur_i_virtualnih.html (дата звернення: 30.10.2024).
6. Волинець В. Віртуальна, доповнена та змішана реальність: сутність понять та специфіка відповідних комп'ютерних систем. *Культурно-мистецька освіта і практика*. 2021. № 37. С. 231-241.
7. Ганський В.О., Андрійчик К.В. Інтеграційні дії та програми розвитку Європейського Союзу у сфері історико-культурної спадщини. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 6-12.
8. Григорчик І. Охорона нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації: міжнародна практика та українські реалії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2020. № 2. С. 10–16.
9. Гриценко О., Гончаренко Н., Кузнєцова І. Культура пам'яті сучасного українського суспільства: трансформація, декомунізація, європеїзація. Монографія. К.: Ін-т культурології НАМ України. 2020. 352 с.
10. Данилюк В. Перспективи використання історико – культурних ресурсів в туристичній діяльності. *Матеріали XIV Міжнародної наукової конференції “Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний*

досвід” : Зб. наук. Праць. Львів, 2020. 458 с.

11. Іванова Н., Пестрецова О. Правові аспекти збереження культурної спадщини у воєнний час. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2022. № 64. С. 28-42.

12. Ісаєнко М. М., Крупа І. П. До питання збереження та використання історико-культурних пам'яток у туристичній сфері. *Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації : тези доповідей V Міжнар. наук.-практ. конф.*, Київ, 26–27 квіт., 2018 р. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 133-136.

13. Кирилюк В. В., Мелекесцев К. І. Культурна спадщина України у формуванні історичної пам'яті народу. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/13725> (дата звернення: 30.10.2024).

14. Корчевська Л. Стан, особливості та перспективи туризму у воєнний та поствоєнний періоди. *Управління розвитком сфери гостинності: регіональний аспект : матер. Міжнар. наук-практ. онлайн-конф* (Чернівці, 05 травня 2022 р.). Чернівці : Технодрук, 2022. С. 337–341.

15. Кошиков Д.О. Правові аспекти захисту культурних цінностей в умовах збройної агресії російської федерації. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 6. С. 49–52 с.

16. Кудерська І. О. Адміністративно-правове забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні та його механізм. *LEX PRO OMNES: Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 2. С. 73–78.

17. Кудерська І. О. Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини в Україні. *European Perspectives – Європейські перспективи: міжнар. наук.-практ. журнал*. 2021. № 2. С. 48–55.

18. Кулиняк І. Я., Карий О. І., Прокопишин-Рашкевич Л. М., Огінок С. В., Бондаренко Ю. Г. Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму: навчальний посібник. Львів: Растр-7. 2023. 254 с.

19. Культурна спадщина та національна безпека: аналіт. доп. / [В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін.] ; за ред. В. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 58 с.

20. Культурна спадщина України URL: <https://ciss.org.ua/ua/kulturna-spadschina-ukraini.html> (дата звернення: 01.11.2024).

21. Культурна спадщина України. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/kulturna_spadshchyna._orenda._pptx.pdf (дата звернення: 31.10.2024).

22. Культурна спадщина України: інноваційні підходи та сталий розвиток : навч. посіб. / [П. В. Вербицька, І. І. Гнідик, О. М. Годованська та ін.]; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2022. 148 с.

23. Липак О. А. Застосування VR та AR технологій в музеях. *Матеріали Міжнародної науково-технічної конференції 14–15 травня 2020 року «Фундаментальні та прикладні проблеми сучасних технологій»*, Тернопіль, Україна. 2020. С. 159-160.

24. Литвиненко О. М. Напрями вдосконалення правових та інституційних механізмів збереження культурної спадщини. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-04/kulturna-spadshchyna-1.pdf> (дата звернення: 31.10.2024).

25. Мазур Т. В. Охорона культурної спадщини в Україні: історико- й теоретико-правове дослідження. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Київ: Національна академія внутрішніх справ. 2021. 423 с.

26. Мазур Т.В. Правова охорона культурної спадщини в Україні. Київ: Парламентське видавництво, 2020. 431 с.

27. Малишев О. Охорона культурної спадщини на окупованих територіях України. *Право України*. 2020. № 11. С. 110–126.

28. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. URL: <https://mcsc.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2024).

29. Моніторинг спадщини заради відновлення. Результати проектів документування втрат культурної спадщини. URL: <https://www.heritage.in.ua/#result> (дата звернення: 01.11.2024).

30. Москвяк Я. Діджиталізація як інструмент збереження нематеріальної

культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні в умовах післявоєнного відновлення. *Development Service Industry Management*, 2023. № 4. С. 21–28.

31. Мусієнко Н. Культурна спадщина України в контексті російсько-української війни. *Науковий журнал художня культура. Актуальні проблеми*. 2023. № 19(2). С. 40–52.

32. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України URL: <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-obiektiv/> (дата звернення: 01.11.2024).

33. Паньків Н.Є., Гаврилишин О.М. Вплив культурної спадщини на розвиток туризму в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки*. 2021. № 6 (1). С. 212-224.

34. Перелік пам'яток культурної спадщини національного значення, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. (2023, 20 січня). *Міністерство культури та інформаційної політики України*. URL: <https://mkip.gov.ua/content/perelik-pamyatok-kulturnoi-spadshchini-nacionalnogo-znachennya.html> (дата звернення: 30.10.2024).

35. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Polyvach_Kateryna/Kulturna_spadschyna_ta_ii_vplyv_na_rozvytok_rehioniv_Ukrainy.pdf? (дата звернення: 30.10.2024).

36. Присяжнюк О. М. Охорона культурної спадщини : навч. посібник. Ч. 1. Одеса : Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Уш.», 2019. 226 с.

37. Приходько Л. Оцифрування об'єктів культурної спадщини за нормативно-правовими документами Європейського Союзу у сфері авторського права і суміжних прав. *Архіви України*. 2020. Вип. 1. № 322. С. 104-131.

38. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2000 року № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 01.11.2024).

39. Радченко С. Конкретні дії для розв'язання конкретних проблем культурної спадщини під час війни та після неї. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2022-17-5/svit-5-2022->

radchenko-015.pdf (дата звернення: 31.10.2024).

40. Рішняк О. Культурна спадщина у воєнному конфлікті: міжнародний досвід другої половини ХХ – початку ХХІ ст. та українська дійсність. *Український історичний журнал*. 2022. №4. С.159–172.

41. Руденко Л.Г., Поливач К.А. Збереження і використання культурної спадщини в Україні: проблеми та конструктивні пропозиції. *Український географічний журнал*. 2018. № 2 (102). С. 51-61.

42. Тарангул Л. М., Чернікова І. В., Дрогомирецька Л. Р. Збереження історико-культурної спадщини України як чинник національної ідентичності. *Культурологічний альманах* 2024. № 1. С. 147–159.

43. Унаслідок агресії РФ в Україні пошкоджені 1062 пам'ятки культурної спадщини. URL: <https://mcsc.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2024).

44. Френкель І., Іщенко О. Елементи нематеріальної культурної спадщини України. Вінниця: ТОВ «Твори», 2018. 145 с.

45. Харковенко Р., Рішняк О. З історії пам'яткоохоронної справи в Україні: питання культурної політики та збереження національної спадщини. *Український історичний журнал*. 2021. № 4. С. 187.

46. Чегусова З. Культурна спадщина України: до питання дослідження її стану в контексті наслідків військового вторгнення. *Народна творчість та етнологія*. 2022. № 2 (394). С. 88–94.

47. Чернець В., Додонов Р. Захист культурної спадщини в умовах повномасштабної російсько-української війни: уроки і перспективи. URL: <https://visnyk.ndiu.org.ua/article/view/292987/291268> (дата звернення: 31.10.2024).

48. Школьна О. Поняття «культурні цінності» та «культурна спадщина» у вітчизняному і міжнародному науковому обігу. Актуальні проблеми музейної та пам'яткоохоронної діяльності. Київ. 2018. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25521/1/O_Shkolna_APMPPD.pdf (дата звернення: 10.11.2024).

49. ЮНЕСКО. Офіційний веб-сайт. URL: <https://whc.unesco.org>. (дата звернення: 31.10.2024).

50. Яцишин А.В. Роль онлайн енциклопедій у збереженні культурної

спадщини України. Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації: тези доповідей V Міжнар. наук.-практ. конф.- фестивалю, Київ, 19-20 травня 2022 р. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. URL: <https://fgrib.knukim.edu.ua/home/konferencii.html>. (дата звернення: 10.11.2024).

